

Ortnamn och namnvård

6

GOD ORTNAMNSSED

Ortnamnsrådets
handledning i
namnvård

Ortnamn och namnvård 6

GOD ORTNAMNSSED

Ortnamnsrådets handledning
i namnvård

Gävle 2016

ISSN 1103-0054

Lantmäteri-rapport 2016:9 (reviderad version av LMV-rapport 2001:4)

Nr 6 i skriftserien Ortnamn och namnvård

© Lantmäteriet

Grafisk utformning: Muriel Bjureberg, Gävle

Tecknade illustrationer (förutom kartorna s. 12 och 43): Bo Bergström, Örebro

ISSN 1103-0054

Beställs hos:

Lantmäteriet
Vaktmästeriet
801 82 Gävle

E-post: vaktmasteriet@lm.se

Finns även som pdf-fil på www.lantmateriet.se/ortnamn

Förord

Andra reviderade upplagan november 2016

Det har nu gått 15 år sedan första upplagan av denna skrift gavs ut. Bland användare och läsare av handledningen har en andra utökad upplaga varit både efterfrågad och efterlängtd.

Flera väsentliga förändringar har skett sedan den förra utgåvan publicerades. Det har gjorts en revidering av den lagtext som utgör grunddokumentet för dagens ortnamnsvård. Dels heter lagen nu kulturmiljölagen, dels har paragrafen med rubriken God ortnamnsred fått ett viktigt tillägg om ortnamn på meänkieli och ett förtydligande om Lantmäteriets roll.

Dessutom ser förutsättningarna för de olika aktörerna inom ortnamnsvården annorlunda ut, både genom nya myndighetsstrukturer och genom åtgärder som bland annat rör vår administrativa indelning.

Delvis som en följd av detta har även Ortnamnsrådet förändrats. Dagens ledamöter representerar Lantmäteriet (ordförande), Institutet för språk och folkminnen, Riksantikvarieämbetet, Sametinget, Sveriges Kommuner och Landsting, Trafikverket samt universiteten.

Ortnamnsrådet är som rådgivande samarbetsorgan initiativtagare till denna handledning. Vi hoppas att den får en bred användning som stöd i namnvårdsfrågor och att den bidrar till att god ortnamnsred tillämpas.

Den andra reviderade upplagan har kompletterats med flera nya avsnitt. Ortnamnens roller och funktioner har fått en mer upplyft plats än tidigare och den statliga och kommunala ortnamnsverksamheten beskrivs mer ingående i nya kapitel. I kapitlet om god ortnamnsred förklaras begreppen hävd och vedertagna regler för språkriktighet med hjälp av belysande fallstudier. Syftet är att mer ingående visa hur begreppet god ortnamnsred ska tolkas och tillämpas. I kapitlet om namn på administrativa områden finns nya avsnitt om socken och distrikt som motiveras av förändringarna i den administrativa indelningen där nya registerenheter införts för folkbokföringen. Även nya kapitel om bruk av kommersiella namn liksom om internationellt samarbete inom ortnamnsvården och namnforskningen har tillkommit.

För ändringar och tillägg i denna reviderade upplaga står förre namnvårdskonsulenten Leif Nilsson, Institutet för språk och folkminnen, professor Staffan Nyström, Uppsala universitet, och avdelningschefen för Namnarkivet i Uppsala Annette C Torensjö. För redaktionellt arbete och grafisk utformning svarar ortnamnsutredaren Muriel Bjureberg.

Anders Sandin

Ordförande i Ortnamnsrådet

Förord till första upplagan

Ortnamnen är en viktig del av vårt språk och av vårt kulturarv. Vi använder dagligen ortnamnen för att identifiera och lokalisera platser på ett smidigt sätt, och samhället skulle inte fungera om vi inte hade ortnamn som fyllde denna viktiga uppgift. Ortnamnen speglar samtidigt det kulturlandskap som de uppstått och utnyttjats i, det landskap som formats av människornas liv och verksamhet. Många ortnamn är därmed en sorts språkliga fornlämningar som bär med sig meddelanden från människor i det förflutna. Det är därför naturligt att kulturminneslagen, som skyddar våra fornlämningar och andra värdefulla kulturföremål, numera också har en särskild paragraf till skydd för ortnamnen.

Att bevara de befintliga ortnamnen, utveckla och anpassa dessa och efter behov bilda nya ortnamn är en omfattande verksamhet. Det kan nämnas att ca 1,2 miljoner ortnamn redovisas på de allmänna kartorna och på sikt i Lantmäteriets ortnamnsdatabas. Eftersom Sverige är flerspråkigt ingår här också minoritetsspråkens ortnamn, och under senare år har ett omfattande arbete genomförts för att förbättra återgivningen av de samiska ortnamnen.

De som arbetar direkt med hanteringen av våra ortnamn är i första hand Lantmäteriet och några andra statliga myndigheter samt kommunerna och Svenska kyrkan. Hela ortnamnshanteringen vilar på en vetenskaplig grund genom att namnärendena normalt behandlas av experter vid Språk- och folkminnesinstitutet och andra språkvårdande organ. Denna hantering har en lång tradition.

För att bevara våra ortnamn och bibehålla ett gott namnskick skall vi enligt kulturminneslagen iakttä god ortnamns sed. God ortnamns sed innebär att inte ändra hävdvunna ortnamn utan starka skäl och att skriva ortnamnen enligt reglerna för språkriktighet.

Ortnamnsrådet, knutet till Lantmäteriverket, är ett rådgivande samarbetsorgan som verkar för att god ortnamns sed skall tillämpas av alla inom ortnamnsverksamheten. Rådet är initiativtagare till denna handledning, och det är vår förhoppning att den får en bred användning och därmed bidrar till att god ortnamns sed tillämpas i hela samhället. Skriften är utformad av en arbetsgrupp inom rådet bestående av Helmer Gustavson och Staffan Nyström, Riksantikvarieämbetet, Leif Nilsson, Språk- och folkminnesinstitutet, Lena Moberg, Svenska språknämnden, Kerstin Lundberg, Svenska Kommunförbundet samt rådets sekreterare Annette C Torensjö, Lantmäteriverket. För avsnitten om fastighetsregistrets ortnamn och ortnamn i minoritetsspråksområden svarar Hans Ringstam, Lantmäteriverket. Illustrationerna, med undantag av kartorna s. 14 och 28, är gjorda av Bo Bergström, Örebro.

Hans-Erik Wiberg

Ordförande i Ortnamnsrådet 2001

Innehåll

1	INLEDNING OCH BAKGRUND.....	8
1.1	ORTNAMNSRÅDET	9
2	ORTNAMNENS ROLLER OCH FUNKTIONER	10
2.1	NAMN OCH PLATS	10
2.2	NAMNEN EFFEKTIVISERAR	11
2.3	NAMNEN FÖRMEDLAR KÄNSLOR	11
2.4	NAMNEN FÅNGAR IDEOLOGIER	11
2.5	NAMNEN SKAPAR SOCIAL SAMHÖRIGHET	12
2.6	NAMNEN ÄR HISTORISKA KÄLLOR	12
3	VAD ÄR GOD ORTNAMNSSED?	16
3.1	VAD INNEBÄR "HÄVD" OCH "HÄVDVUNNA"?	17
3.2	NÅGRA FALLSTUDIER	18
3.2.1	<i>Skinnåkra</i>	18
3.2.2	<i>Wanäs eller Vanäs?</i>	18
3.2.3	<i>Lidköping (vid) Vänern</i>	19
3.2.4	<i>Rosengatan</i>	20
4	STATLIG ORTNAMNSVERKSAMHET	22
4.1	LANTMÄTERIET	22
4.1.1	<i>Fastighetsregistrets ortnamn</i>	22
4.1.2	<i>Traktnamn</i>	23
4.1.3	<i>Särskilt namn och samisk namnform</i>	24
4.2	INSTITUTET FÖR SPRÅK OCH FOLKMINNEN	24
4.3	RIKSANTIKVARIEÄMBETET	25
4.4	TRAFIKVERKET	25
4.5	ANDRA ORTNAMNSAKTÖRER	25
4.5.1	<i>Svenska kyrkan</i>	25
4.5.2	<i>Namnårsgruppen</i>	26
5	KOMMUNAL ORTNAMNSVERKSAMHET	28
5.1	NYBILDNING AV NAMN	28
5.1.1	<i>Kvartersnamn</i>	29
5.1.2	<i>Kategorinamn</i>	30
5.1.3	<i>Att välja efterled i namnen</i>	31
5.1.4	<i>Memorialnamn</i>	32
5.2	BELÄGENHETSADRESSER	35
5.2.1	<i>Postadress</i>	39
5.2.2	<i>Belägenhetsadress = postadress?</i>	39
5.3	INOFFICIELLA NAMN	39
5.3.1	<i>Namn på "namnlösa" platser</i>	40
5.3.2	<i>Alternativa namn</i>	40
5.3.3	<i>Arbetsnamn</i>	41
5.3.4	<i>"Mäklarnamn"</i>	41
6	ORTNAMN I MINORITETSSPRÅKSOMRÅDEN.....	44
6.1	LAGSTIFTNING	44
6.2	NATIONELLA MINORITETSSPRÅK	44
6.3	FN-RESOLUTIONER OM ORTNAMN OCH MINORITETSSPRÅK	45
6.4	SAMISKA ORTNAMN	45
6.5	FINSKA ORTNAMN OCH ORTNAMN PÅ MEÄNKIELI	46

7	KOMMERSIELLA NAMN	48
8	NAMN PÅ ADMINISTRATIVA OMRÅDEN	49
8.1	LÄN OCH LANDSKAP	49
8.2	KOMMUN	50
8.3	STATISTISK TÄTORT	50
8.4	SOCKEN OCH FÖRSAMLING	51
8.5	DISTRIKT	53
9	INTERNATIONELLT SAMARBETE	54
9.1	FN/UNGEKN	54
9.2	ICOS	54
9.3	NORNA	55
10	PRAKTISKA SKRIVRÅD	56
10.1	STAVNING, SKRIVSÄTT OCH VISSA SKRIVTECKEN	56
10.1.1	<i>Bindestreck</i>	57
10.1.2	<i>Accent</i>	58
10.1.3	<i>Förkortningar</i>	58
10.2	SAMMANSATTA OCH FLERORDIGA NAMN	58
10.2.1	<i>Sammansatta namn</i>	59
10.2.2	<i>Flerordiga namn</i>	62
BILAGOR		
1	Tabell över beslutsfattare.....	63
2	Lästips.....	67
3	Namnårsgrupps rekommendationer för myndighetsnamn.....	69
4	FN-resolutioner och UNGEGN.....	73
5	Vart vänder man sig?.....	81

1 Inledning och bakgrund

Den 1 juli 2000 infördes en hänsynsparagraf i dåvarande kulturminneslagen (4 § lagen 1988:950 om kulturminnen m.m., ändrad 2000:265) med föreskrifter om att tillämpa god ortnamnsed. God ortnamnsed innebär i korthet att skriva ortnamnen enligt reglerna för det svenska språket, om inte härdvunna stavningsformer talar för annat, och att inte ändra härdvunna ortnamn utan starka skäl.

I en översyn av hänsynsparagrafen (Ku2011/1195/KA) fick Institutet för språk och folkminnen regeringens uppdrag att föreslå eventuella förändringar. Uppdraget genomfördes i samråd med bl.a. Ortnamnsrådet och resultatet blev dels tillägget "och meänkieli", dels "Namn som godkänts av Lantmäteriet ska i statlig och kommunal verksamhet användas i sin godkända form." Justeringen motiverades av de förändringar som skett inom den traditionella kartutgivningen, där den tryckta kartan inte längre har samma status och spridning som vid inrättandet av hänsynsparagrafen. Denna ändring skulle även stärka bevarandet av minoritetsspråken genom att minoritetsspråkens ortnamn finns redovisade i Lantmäteriets register för de officiellt fastställda ortnamnen.

Kulturmiljölagens hänsynsparagraf, 1 kap. 4 § *God ortnamnsed* (1988:950, ändrad 2013:548) lyder:

God ortnamnsed

Vid statlig och kommunal verksamhet ska god ortnamnsed iakttas.

Det innebär att

- härdvunna ortnamn inte ändras utan starka skäl,
- ortnamn i övrigt stavas enligt vedertagna regler för språkkriktighet, om inte härdvunna stavningsformer talar för annat,
- påverkan på härdvunna namn beaktas vid nybildning av ortnamn, och
- namn på svenska, samiska, finska och meänkieli så långt möjligt används samtidigt på kartor samt vid skyltning och övrig utmärkning i flerspråkiga områden.

Namn som godkänts av Lantmäteriet ska i statlig och kommunal verksamhet användas i sin godkända form.

(Lag 2013:548)

Lagen omfattar den statliga och kommunala ortnamnsverksamheten, och framhåller de namn som finns publicerade i Lantmäteriets grundläggande geodata som rättesnören att följa. Dessa är granskade av ortnamnsexpertis och har fått en normerande roll. Lagens formulering "som godkänts av Lantmäteriet" ger en fingervisning om att även andra namnbrukare än de statliga och kommunala bör följa bestämmelserna i hänsynsparagrafen. Dessa är inte utpekade, men intentionen är att ortnamn i offentliga sammanhang bör vara utformade i enlighet med god ortnamnsd. Att besluta om konkurrerande namnformer på ett och samma objekt (t.ex. att stava ett namn på en församling på ett annat sätt än det stavas när samma namn förekommer som namn på en socken eller en tätort) är inte förenligt med god ortnamnsd. God ortnamnsd innebär att hänsyn tas till såväl de kulturhistoriska som till de funktionella och de språkliga aspekterna. Det handlar i mångt och mycket om att i varje enskilt fall göra en avvägning mellan dessa aspekter. En utgångspunkt bör dock vara att beakta det äldre och hävdvunna ortnamnskicket i bygden, att låta de gamla namnen leva och vara en källa till kunskap och till inspiration för ny namngivning.

1.1 Ortnamnsrådet

Ortnamnsrådet är ett rådgivande organ till Lantmäteriet, den nationella ortnamnsmyndigheten i Sverige, enligt 18 § förordningen (2009:946) med instruktion för Lantmäteriet. I Ortnamnsrådet ingår utöver Lantmäteriet representanter för Institutet för språk och folkminnen, Riksantikvarieämbetet, Sametinget, Sveriges Kommuner och Landsting, Trafikverket samt universiteten. Rådets huvudsakliga uppgift är att tillsammans med Lantmäteriet utveckla principer och formulera mål för en god ortnamnsolitik samt sprida information som bidrar till att god ortnamnsd tillämpas i landet.

Ortnamnsrådet har inga beslutsbefogenheter i formell mening, men en fri, rådgivande och kontaktskapande funktion. I den rollen söker rådet vägleda myndigheter och andra namngivare i deras beslutsfattande genom att framföra synpunkter och avge utlåtanden i ärenden av principiell vikt. Detta har i flera fall vunnit framgång.

I Kulturarvsutredningens betänkande (SOU 1996:128) föreslogs att Ortnamnsrådet tillsammans med Lantmäteriverket borde tolka och föra ut begreppet "god ortnamnsd", sprida kunskap och information om ortnamnsvårdens principer samt ge hänsynsparagrafen genomslagskraft. Denna skrift är Ortnamnsrådets svar på detta uppdrag.

2 Ortnamnens roller och funktioner

Nästan alla platser omkring oss heter något. Alla gårdar och byar och de flesta torp, stugor och småhus på landsbygden har namn. Gator, kvarter och stadsdelar i våra städer bär namn liksom många broar, parker, torg, trafikleder, arenor, skolor och andra offentliga byggnader. De ligger i en socken, en kommun, ett län, ett landskap, som har namn, och inom dessa finns otaliga berg och höjder, sänkor och dalar, skogar, myrar och kärr, slätter och hedar, fjärdar, sund och vikar, öar, holmar och grund, hagar, åkrar, ängar m.m. Även dessa bär i regel egna namn. Alla sådana namn på geografiska lokaliteter – stora som små och gamla som unga – kallas *ortnamn*. Ortnamn är alltså inte bara namn på "orter" i mer allmänspråklig mening, d.v.s. samhällen och städer, utan en sammanfattande term för alla geografiska namn. När så behövs kan man precisera och tala om bynamn, stadsnamn, ånamn, sjönamn, önamn, ängsnamn, gatunamn etc. Motsvarande term på några andra språk är engelska *place-name*, tyska *Ortsname*, danska *stednavne* och norska *stadnamn* (nynorsk) eller *stedsnavn* (bokmål). I vissa sammanhang, t.ex. inom FN:s arbete med ortnamn, används termen *geografiska namn* (eng. *geographical names*).

2.1 Namn och plats

"Det är väl inte så viktigt vad det heter! Det är ju bara ett namn!" är en inställning som man möter emellanåt. Det finns säkert människor som uppriktigt tycker så, men de är nog inte så många. Möjligen kan man vara ointresserad och likgiltig för ortnamn som finns någon annanstans, långt bort, på platser som man inte har någon relation till, men när det gäller ens egna ortnamn bryr man sig i regel desto mer. Namn är nämligen mer än bara en praktisk etikett som behövs för att man ska kunna orientera sig rätt. Namn betyder mycket annat för oss. Namn har många roller och funktioner.

Först några ord om "platsen". Vi kan alla ha starka känslor för platser, särskilt om de är kopplade till personliga upplevelser på ett eller annat sätt. De flesta är överens om att vi behöver t.ex. fler bostäder, mer spårtrafik och bättre vägar, och de flesta vill att sådant ska skapas, men då någon annanstans, inte så att min plats påverkas, förändras eller skadas. Forskningen talar numera om landskapets och platsens betydelse för vår förankring i tillvaron och då understryks ofta just ortnamnens betydelse för oss och för vår rumsuppfattning. En verklig "plats", till skillnad från en slumpvis utvald bit av världen, är en geografisk lokalitet med ett meningsinnehåll och dessutom ett namn. De tre komponenterna samspelar med varandra.

2.2 Namnen effektiviserar

Ett ortnamn ska identifiera och individualisera en plats så att vi kan nämna den och hitta den på ett smidigt sätt. Ortnamn är de språkliga uttryck vi helst och lättast använder för att tala om enskilda lokaler och områden. Vi behöver ortnamn varje dag för att hänvisa till platser i vår omgivning, ett behov som sannolikt har funnits lika länge som det funnits ett någorlunda utvecklat språk, även om de enskilda namnen givetvis inte alltid varit desamma. Detta är den centrala funktionen hos i princip varje namn, och hos vissa namn är det den helt dominerande eller kanske enda funktionen, men den kan vara nog så viktig när det gäller t.ex. trafikmeddelanden, räddningstjänsten, transporter m.m. Ortnamnen fyller här en funktion som effektivt kommunikationsmedel, då de särskiljer, identifierar och lokaliserar platser i rummet. Det är orealistiskt att tänka sig den tjänsteman som ska sortera och dela ut post med adressen *Gatan som förr gick längs stranden 18, 621 56 Staden på vår största ö* eller den avståndstavla som omständligt informerar *Vårt västra grannlands huvudstad 202* eller liknande. Exemplet är banala men talande. Ortnamnen effektiviserar.

Ett ortnamn kan också uppstå för att lokalen i sig inbjuder till det. Det finns kanske inget direkt behov att ge en plats ett namn, men den kan ha ett udda, påfallande utseende, eller en ovanlig egenskap som gör att den sticker ut och skiljer sig från mängden: *Tjäderfoten, Tröjarmen, Mjälten, Storstekpannan, Glasögonen* och *Bordsfötterna* är sådana namn. Det kan också ha hänt något remarkabelt på platsen som ger den ett påfallande namn: *Fläsklådan, Knektfördärvet, Dödsfallsbergen, Pigans plågsten, Auktionskammaren* och *Munkens trappor*.

2.3 Namnen förmedlar känslor

De flesta namn är rätt neutralt och sakligt beskrivande, såsom *Mörtsjön, Järnväggsgatan, Råggärdet, Smedstorp* och *Aspudden*. Men många är också laddade med känslor, värderingar, hopp eller ilska. Fiskeplatser med namn som *Jämmerdalen* och *Eländet* liksom *Guldtunnan* och *Riksdalergrundet* vittnar om det. Många uppkallelse-namn som *Amerika, Ryssland* och *Sibirien* bär också spår av längtan, drömmar respektive slit och hårt arbete. I fall som dessa blir ortnamn ett känsloladdat, emotivt kommunikationsmedel.

I dag ser vi trender i t.ex. namnsättningen av nya bostadsområden. Äldre, förmodat "belastade" namn vill man byta ut för att ge platserna andra förutsättningar och positiva associationer, vilket antas gynna områdets förmåga att dra till sig boende, företag och handel. Ett företag ville "tvätta bort bruksstämpeln", som det uttrycktes, genom att ersätta det gamla namnet *Gustavsberg* med *Värmdö Strand*. Så visst vill man och tror man sig kunna frammana känslor med namnen. Men brottet mot det invanda och hävdvunna blev alltför stort här. Många protesterade och namnbytet blev inte av.

2.4 Namnen fångar ideologier

Ortnamn kan också användas som bärare av ideologiska, politiska eller religiösa värderingar. Namnen får ett symbolvärde och kommer att stå för någonting, ibland för makten eller rätten att kunna bestämma namnet, ibland bara som en statusmarkör. Lite oskyldigt i sammanhanget är det kanske när någon i socknen *Slæm* eller *Slem* (söder om Stockholm), som det hette på 1600-talet, mycket medvetet lade till en bokstav och gjorde om namnet till *Salem*, med all sannolik-

het inspirerad av det poetiska, bibliska *Salem* för *Jerusalem*. *Slæm/Slem* var det namn som helt naturligt hade utvecklats ur den äldsta formen *Slaiwa-haimaR med betydelsen 'slånbygden'.

Andra medvetna namnändringar i äldre tid kan ha sin grund i det som kallas *nobilisering*. Sättegården *Nässelsta* i Sörmland fick sitt namn utbytt till *Stjärnhov* av ägaren Carl Christian Stiernefelt i början av 1800-talet. Åke Axelsson Natt och Dag bytte på 1600-talet namn på sin egendom *Nockeby* till *Åkeshov* och gårdsnamnet *Sundby* vid ett gammalt sund norr om Stockholm, nobiliserades av sin ägare på samma sätt år 1775 till *Sundbyberg*. Namnen *Stjärnhov*, *Åkeshov* och *Sundbyberg* upplevdes helt enkelt som lite finare och uttryckte lite bättre än sina föregångare sina upphovsmäns sociala position.

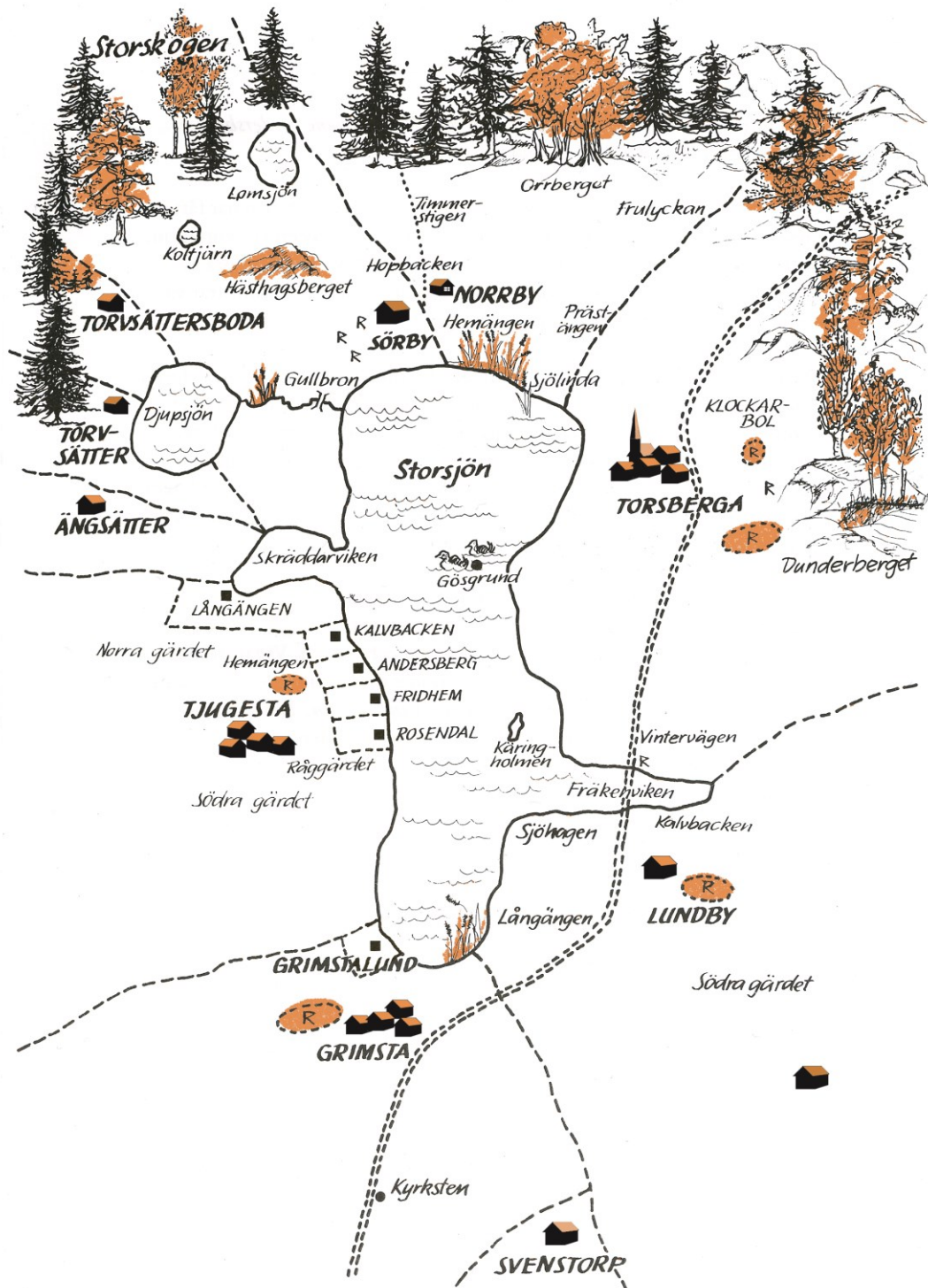
Lite av en ideologisk dimension ser man också i ambitionen att medvetet arbeta med nya urbana namns efterleder. I Stockholm har politikerna satt press på stadens namnberedning att för nya gator och vägar i många områden föreslå namn som slutar på *-gatan*, inte på *-vägen* eller på *-gränd*. Den politiska viljan är att uttrycka urbanitet, stadsmässighet, och då krävs ordet *gata* i namnen, menar man. *Väg* och *gränd* ger fel signaler: till landsbygd, till småstad, till äldre bebyggelse. Rätt eller fel – så blir här namnen en politisk viljetrytning.

2.5 Namnen skapar social samhörighet

Utöver de roller som redan nämnts kan man konstatera att namn har en viktig funktion för den sociala samhörigheten i de större eller mindre grupper man delar namn med. Särskilt påtagligt blir detta när namn hotas och människor sluter upp och gör gemensam sak mot omvärlden. De kräver att få ha sitt namn kvar, sin egen namnform eller sin egen, ofta gammaldags, stavning. I små kretsar av namnbrukare, som barngrupper, ungdomsgång, fågelskådare, jaktlag, orienterare, familjen, slakten, stugbyn etc. utvecklas gärna egna "inofficiella" namn och namnformer, ungefär som slangord, hemliga språk, en egen jargong, särskilda talesätt eller anspelningar som utomstående inte greppar. Det interna namnbruket blir en social signal om delaktighet och samhörighet.

2.6 Namnen är historiska källor

Ortnamnen hänger intimt samman med det kulturlandskap de förekommer i, alltså det landskap som sedan mycket länge utnyttjats, påverkats och formats av människan: jordbrukslandskapet, jaktmarkerna, fångst- och fiskeplatserna, slåtterängarna och betesmarkerna, torv- och vasstäkterna, gruvorna, sand- och grustagen, byarna och tätorterna, vår egen tids industrialiserade stadsområden o.s.v., alla har de lämnat spår i namnskicket. Många ortnamn är enkelt uttryckt en sorts språkliga fornlämningar, som ger oss mer eller mindre begripliga meddelanden från människor i det förflutna.

Låt oss ta ett exempel (se kartan): ett fingerat mellansvenskt kulturlandskap, och några av dess ortnamn, som illustrativt visar hur platserna och deras namn ömsesidigt kan kasta ljus över varandra. En grundläggande, ekonomisk struktur i kulturlandskapet möter vi i ortnamn som vittnar om jakt, fiske, åkerbruk, djurhållning, utnyttjande av naturens råvaror, alltså om människans primära

behov av förnödenheter och näring. Namn som i dag lyder *Gösgrund*, *Hemängen*, *Kalvbacken*, *Norra gårdet*, *Prästängen*, *Råggärdet*, *Sjölinda* och *Skräddarviken* är ofta svåra att datera, men de kan vara mycket gamla.

I namn på mänskliga bosättningar av olika typ och ålder avspeglas bebyggelsehistoriska förlopp och bebyggelsesociala förhållanden. Stora och mycket gamla bebyggelser med namn som *Torsberga*, *Tjugesta*, *Grimsta* och *Lundby* ligger här runt Storsjön med var sin del av stranden och vattnet. I närheten av gårdarna finns gravfält från järnåldern. Tillväxten av den fasta bebyggelsen har sedan skett antingen genom en splittring av de äldre gårdarna, som tycks vara fallet med *Norrby* och *Sörby* vid sjöns norra ände, eller genom kolonisation och nybebyggelse på dessas utmarker: *Svenstorp* från *Grimsta* samt *Ängsätter* och *Torvsätter* från *Tjugesta* o.s.v. I en ännu senare fas av förloppet har *Torvsättersboda* avskräddrats från *Torvsätter*. Under de senaste seklerna slutligen har det tillkommit en rad smärre bebyggelser på de äldre gårdarnas marker: *torp*, lägenheter och sommarstugor med namn som *Kalvbacken*, *Andersberg*, *Fridhem*, *Rosendal* och *Grimstalund*.

Vid den gamla byn *Torsberga* har kyrkan fått sin plats, och byn har fått ge namn åt socknen och församlingen *Torsberga*, i sin tur en del av en viss kommun, tidigare ett härad eller hundare, i ett visst län. Namnen på dessa kan ge oss

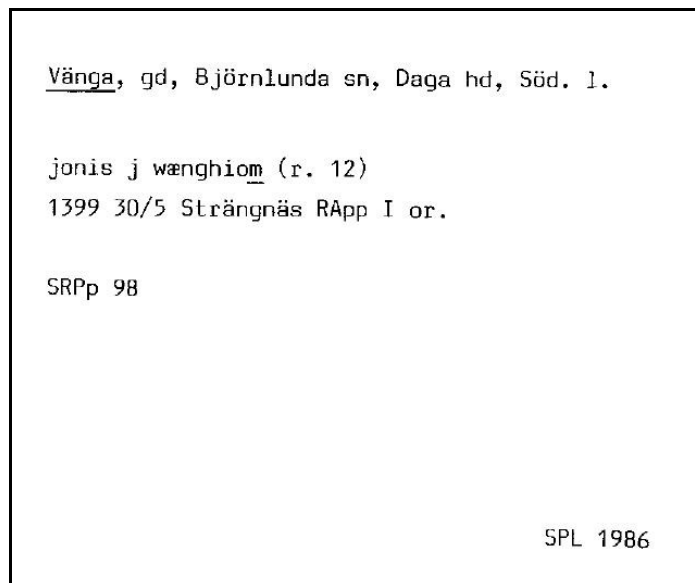
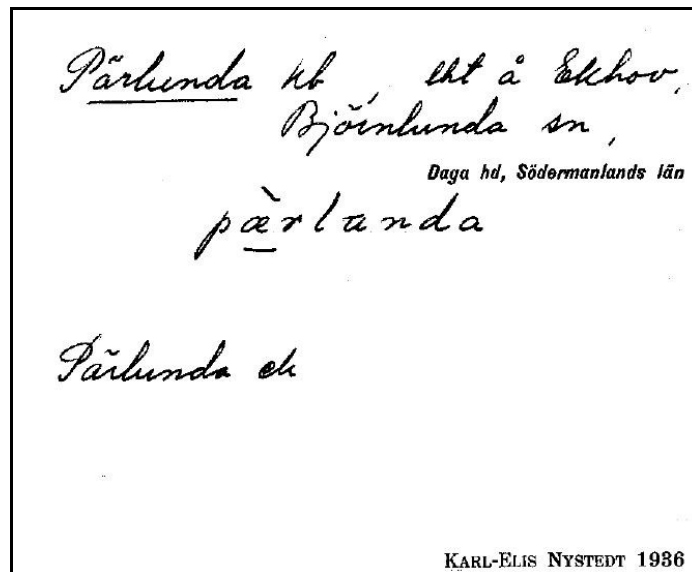
ledtrådar till hur samhället under olika tider varit organiserat i administrativa enheter större än den enskilda gården eller byn.

Namnet *Torsberga* är också ett vittnesbörd om samhällets religiösa eller ideella överbyggnad. Många namn berättar om hedniska kultplatser eller om områden som kan knytas till den kristna kyrkans verksamhet, till folketro eller äldre föreställningar, seder och bruk. På kartan finner vi intill kyrkan namn som *Klockarbol* och *Prästängen*. I skogen i norr ligger *Fruilyckan* - kanske ett spår av skogsfrun? I Storsjön har vi möjligen trollkäringarnas *Käringholmen*.

Människor har på olika sätt förflyttat sig i landskapet: mellan bebyggelserna, till sockenkyrkan, via sjöar och vattendrag, ut till ängar, hagar och åkrar, jaktmarker och fiskeplatser. Vägar, stigar, vattenleder, broar, spänger, hamnar, stationer etc. utgör således en kommunikativ struktur i kulturlandskapet, och kartans *Vintervägen*, *Timmerstigen* och *Gullbron* vittnar om sådan äldre samfärdsel i bygden.

Slutligen finns en hel del ortnamn som inte direkt ser ut att fylla någon av de specifika funktioner som skisserats här ovan, alltså utöver att vara orienterande och särskiljande. Hit hör många naturbetecknande namn, såsom *Djupsjön*, *Storsjön*, *Orrberget* och *Storskogen*.

I Namnarkivet i Uppsala, som har en av världens största ortnamnssamlingar, kan man bl.a. kontrollera ortnamnens äldsta belägg och deras uttal. Det övre arkivkortet visar att Karl-Elis Nystedt redan 1936 upptecknade Pärlanda på ort och ställe som namn på en liten bebyggelse i Björnlunda socken i Södermanland.

Det undre arkivkortet finns i samma sockens samlingar av "äldre namnformer" och visar att bynamnet Vänga är belagt redan 1399 i ett pappersbrev daterat i Strängnäs. Där nämns en "Jonis i wænghiom" (Jöns i Vänga). Bägge namnen finns idag i Lantmäteriets grundläggande geodata.

3 Vad är god ortnamnsed?

Termen *god ortnamnsed* myntades under det sena 1900-talet när diskussionsvägarna gick höga i landet om huruvida Sverige behövde en ortnamnslag eller inte. Termen fångar det breda sätt att se på ortnamnsvårdens inriktning och uppgifter som gradvis blev alltmer förhärskande under 1900-talet, nämligen att namnvården måste beakta namnens funktion och innehåll (syftning, betydelse) i lika hög grad som deras yttre form (stavning, böjning). Lantmäteriet och Institutet för språk och folkminnen var då liksom nu viktiga aktörer i debatt och handling för en kulturhistoriskt förankrad ortnamnsvård. Riksantikvarieämbetet och Sveriges Hembygdsförbund drev också på för ett lagskydd av de immateriella kulturminnen som ortnamnen utgör. Den statliga utredningen *Ortnamns värde och vård* (SOU 1982:45) resulterade, trots många förtjänster, inte i en namnlag utan i tillkomsten av Ortnamnsrådet (se 1.1), vilket i sig var en framgång, och det skulle komma att behövas ännu en statlig utredning, *Skyddet av kulturmiljön* (SOU 1996:128) och ett antal riksdagsmotioner, innan ortnamnsvården år 2000 fick ett lagstöd. Trots sin immateriella karaktär likställdes ortnamnen med övriga kulturminnen och gavs ett lagrum i kulturminneslagens, nu kulturmiljölagens, 1:a kapitel under rubriken *God ortnamnsed* (se ovan).

Lagtexten begränsar räckvidden av god ortnamnsed till statlig och kommunal verksamhet och pekar ut "namn som godkänts av Lantmäteriet" som de namn och namnformer som ska utgöra rättensnören för andra. Dessa namn är språk- och namnvetenskapligt granskade. Lagen säger alltså inte uttryckligen att kravet på god ortnamnsed också innefattar andra namngivare än statliga och kommunala (se kap. 4 och 5 nedan), men givetvis kan knappast någon vara betjänt av att det utvecklas flera konkurrerande namn eller namnformer på ett och samma objekt. Att medvetet framhärda i något som går emot lagens bokstav och andemening är inte förenligt med god ortnamnsed och bör undvikas. När någon skriver *Ön*, en annan *Öön*, en tredje *Öhn* o.s.v. blir det knepigt att t.ex. söka efter platsen i en GPS. Variationen skapar osäkerhet och förvirring. Ett namn med en enda stavning är ändamålsenligt och effektivt.

Lagparagrafen preciserar god ortnamnsed i fyra strecksatser (se hela lagtexten i kap. 1). Den sista av dessa satser rör bruket av ortnamn i minoritetspråksområden (se kap. 6) och de tre andra gäller mer generellt. Nedan ska var och en av dessa tre strecksatser illustreras med ett konkret fall, men först lite om det som förenar dem, nämligen begreppet "hävdvunna". Den framhävda position som begreppet "hävd" har fått i lagparagrafen är ett tydligt uttryck för att synen på namn som kulturarv har stärkts och att ortnamnsvårdens fokus de senaste decennierna har förskjutits från namnreglering till namnbevarande.

3.1 Vad innebär "hävd" och "hävdvunna"?

När ortnamn ifrågasätts eller hotas beträffande form, stavning eller existens, försvaras de ofta med hänvisning till hävden. "Namnet har lång hävd i trakten och bör inte...", "Namnet skrivs av hävd ..." och liknande formuleringar kan komma såväl från privatpersoner som från ortnamnsvårdande myndigheter. Även i lagen används som vi har sett ordet *hävdvunna* flitigt. Men när blir ett namn hävdvunnet och vad är egentligen "hävd"? Ja, ordböckerna säger t.ex. "gammal sedvänja", "sedan länge stadgat bruk", "genom långvarig tradition vunnen bekräftelse", och som vi kan se är alla dessa definitioner öppna för tolkning på flera sätt - inte minst när det gäller tidsperspektivet och omfattningen av hävden. Hur ska man förstå "gammal", "sedan länge" och "långvarig"? Hur många och vilka människor delar sedvänjan, bruket och traditionen? Det är förstås omöjligt att ange exakta tal, ett visst antal år eller si eller så många personer, men ju äldre namnet är och ju fler som använder det desto mer hävdvunnet är det. Ett namn bör ha varit i någorlunda allmänt bruk i ett par generationer innan det kan anses ha betryggande hävd.

Oftast råder nog en stor, om än svårbeskriven, samsyn kring hävden. Men "hävd" är ett relativt begrepp, och i detta finns också en uppenbar konfliktrisk. Två skilda synsätt kan lätt kollidera, två olika perspektiv på tid och rum, två konkurrerande hävder. Å ena sidan står det lokala och individuella, där "gammal", "sedan länge" och "långvarig" tenderar att sammanfalla med den egna barndomen, det egna livsloppet eller kanske med de närmaste generationerna dessförinnan, och där bruket, traditionen och bekräftelsen gäller inom den närmaste umgängeskretsen, släkten eller kanske inom resten av orten eller bygden. Å andra sidan står det nationella och allmängiltiga, där tidsperspektivet sträcker sig långt bakåt, där de senaste hundra åren ibland representerar något kortvarigt och kanske tillfälligt, där bruk och bekräftelse relateras till hela traktens, regionens, landets kända historia och förutsätter en större krets av namnbrukare för att helt legitimeras. I det ena perspektivet kan ortnamnen med hänvisning till hävden göras till en lokal, ja närmast privat angelägenhet. I det andra perspektivet blir de - också med hänvisning till hävden - mer en angelägenhet för alla människor i landet, med en eftersträvd officiell och enhetlig form och stavning som i möjligaste mån är både historiskt förankrad och anpassad till allmänt svenskt språkbruk i övrigt. Det är främst med det senare perspektivet för ögonen som ortnamnsvårdande myndigheter i landet sedan länge har verkat och utifrån vilket man nu kopplar begreppen "hävd" och "god ortnamnsred" till varandra.

Det är viktigt att komma ihåg att ortnamn inte är någons privata egendom. Vilken relation man än har till ett ortnamn så äger man det inte. Namnen är en del av språket och tillhör oss alla.

3.2 Några fallstudier

Låt oss då se lite närmare på formuleringarna i lagtexten och försöka tillämpa dem på några konkreta fall. Dessa är hämtade (och lätt bearbetade) från Riksantikvarieämbetets skrift *Ortnamnen och kulturminneslagen. Om tolkning och tillämpning av begreppet god ortnamnsned*, som gavs ut 2001 när lagen i sin första version var alldeles ny. I den skriften finns fler konkreta fall att studera.

3.2.1 Skinnåkra

Ägaren av fastigheten Skinnåkra 1:3 begär i en skrivelse att få ändra traktnamnet *Skinnåkra* till *Åkra* med hänvisning till dels att *Skinnåkra* är ett namn som är svårt "att korrekt uppfatta och minnas", dels att namnet rimmar illa med den verksamhet som han så småningom avser att driva på gården. Denna begäran kan prövas mot den första formuleringen i lagen:

"– hävdvunna ortnamn inte ändras utan starka skäl,"

Frågorna blir alltså om *Skinnåkra* är ett hävdvunnet namn och om sakägaren anför starka skäl. *Skinnåkra* ingår i en grupp samhöriga namn som innehåller namnelementet *åkra*. Något enkelt namn *Åkra* är inte belagt. Sedan 1700-talet finns *Stora Åkra* och *Lilla Åkra* upptagna i jordeböckerna i varierande former (*Stora Åkrarna*, *Stora Åkran*, *Stora-Åkran* etc.). Oavsett de skrivna formerna har det lokala och genuina uttalet av namnet mycket länge varit (och är fortfarande) *Storåkra* respektive *Lillåkra*.

Till gruppen ansluter sig också en tredje bebyggelse, vårt aktuella *Skinnåkra*, f.d. *Skinn(ar)torp*, i den senare formen belagd i jordeböcker från 1760-talet och framåt. I namnuppteckningar som gjordes på platsen 1936 och 1944 kan man läsa "Skinnåkra, se Skinntorp" resp. "Skinntorp = Skinnåkra. Skinntorp inte brukligt". Namnet *Skinntorp* användes alltså inte på platsen och uteslöts följdriktigt ur jordregistret 1928, men redan 1905 hade den ekonomiska kartan infört *Skinnåkra* vid sidan av *Stora Åkra*. Fastigheten *Skinnåkra* 1:1 bildades 1904 och *Skinnåkra* 1:3 1950. Det tycks alltså som om *Skinnåkra* har en hundraårig hävd som register/traktnamn och en ännu längre hävd som bebyggelsenamn överhuvudtaget. Det kan alltså sägas vara klart hävdvunnet, medan det föreslagna *Åkra* är nyskapat och helt saknar hävd. Att namnet *Skinnåkra* skulle vara särskilt svårt att uppfatta och minnas, d.v.s. svårare än t.ex. *Skylsätter* och *Granboängen* i närheten, kan heller inte styrkas på något sätt. Kort sagt föreligger knappast starka skäl att ändra det hävdvunna namnet. Att fastighetsägaren vill ändra eller har en bestämd uppfattning om namnets lämplighet räcker inte som skäl. Hans begäran måste avslås.

3.2.2 Wanäs eller Vanäs?

En begravningsplats i Karlsborg i Västergötland ska namnsättas. Traktens hembygdsförening föreslår namnet *Wanäs kyrkogård* på grund av kopplingen till Vanäs fästning, som egentligen var själva incitamentet till att begravningsplatsen

kom till. Alldeles oavsett det föreslagna namnets kvaliteter i övrigt kan detta fall få illustrera den andra formuleringen i lagen:

”– ortnamn i övrigt stavas enligt vedertagna regler för språkriktighet, om inte hävdvunna stavningsformer talar för annat, ”

Det handlar här alltså om namnparet *Vanäs/Wanäs* men resonemangen kan i det stora hela tillämpas på alla snarlika fall: *Väsby/Wäsby*, *Vallby/Wallby*, *Vreta/Wreta*, *Väster-/Wäster-* osv. Ortnamn ska enligt lagen följa vedertagna regler för språkriktighet, d.v.s. i stavning och ortografi följa svenska språket i övrigt, såsom detta finns kodifierat i senaste upplagan av Svenska Akademiens ordlista, såvida inte en stark hävd talar emot detta. Detta är en princip och praxis inom svensk namnvård som följts i decennier och som nu alltså har ytterligare stöd i lagen.

Stavningen av såväl ord som namn var förr i tiden godtycklig och oreglerad på ett helt annat sätt än idag. När stavningen av svenska språket reformerades kring det förra sekelskiftet utmönstrades helt en rad stavningsvarianter, såsom *quarn*, *hvilken*, *winter*, *räfoen*, *begrafning* etc. till förmån för de nutida *kvarn*, *vilken*, *vinter*, *räven*, *begravning* etc. Det finns alltså ingen anledning att stava namnet *Vanäs* på något annat sätt än *Vanäs* med enkelt *V* (ej *W*, som inte längre används i svenskan utom i personnamn). Det finns överhuvudtaget ingen anledning att kämpa för en föråldrad stavning i just ortnamn. Det kulturella och historiska värdet, minnena, traditionerna m.m. ligger i själva namnet och i platsen, inte alls i stavningen.

Finns det då någon stark hävd, några hävdvunna stavningsformer, som talar för motsatsen? Nej, knappast! *Vanäs* innehåller sannolikt det fornsvenska ordet *vadhi* 'rågång'. Namnet är känt sedan 1500-talet och har genom åren stavats med antingen *W-* eller *V-* utan någon egentlig systematik (*Wænäs* 1540, *Vadenäs* 1544, *Wadenes* 1545 osv.).

Även om man i den lokala hembygdsföreningen eller i andra lokala sammanhang har hållit fast vid en äldre stavning *Wanäs* med *W-* så räcker inte det för att åberopa "hävdvunna stavningsformer" som skäl för fortsatt *W-*stavning. Här krävs att den avvikande stavningen har större genomslag och används mer generellt i samhället. Lagtexten är inte helt klar på den här punkten men av dess förarbeten framgår med all tydlighet att bestämmelsen om undantag för hävdvunna stavningsformer inte avser generell gammalstavning.

Namnet på begravningsplatsen bör alltså – under iakttagande av god ortnamnsed – skrivas *Vanäs*.

3.2.3 Lidköping (vid) Vänern

Lidköpings kommun begärde vid flera tillfällen under 1980- och 90-talen att få ändra ortnamnet *Lidköping* till *Lidköping Vänern* och senare *Lidköping vid Vänern* med motiveringen att *Lidköping* alltför ofta blandas ihop med *Linköping* i grannlandskapet Östergötland. Vanligast är förväxlingar i postsammanhang, men också godstransporter med bil, järnväg och båt sägs emellanåt ha dirigerats till fel stad. Här aktualiseras naturligtvis det som illustrerats ovan i 3.2.1, nämligen att hävdvunna ortnamn (*Lideköping* 1446) inte ska ändras utan starka skäl, men vi kommer också över på den tredje frasen i paragrafen om god ortnamnsed:

”– påverkan på hävdvunna namn beaktas vid nybildning av ortnamn, ”

I fallet *Lidköping* handlar det kanske inte helt om nybildning av ortnamn utan snarare om en väsentlig förändring, men icke desto mindre bör man *beakta* vad som händer med resten av namnskicket – det nu existerande och det framtida – om ett namn som *Lidköping vid Vänern* blir officiellt accepterat. Lagen säger inte konkret vad man ska göra eller inte göra när man nybildar ortnamn, men lagens formulering gör oss skyldiga att *beakta*, d.v.s. tänka över och ta hänsyn till, de konsekvenser ett föreslaget namn får på de enskilda namn som redan finns och på hela namnskicket i stort. Offentliga namngivare måste alltså försöka betrakta ett föreslaget namn i sitt sammanhang: i tiden, i rummet och i den namntypologiska situationen.

Lidköping fick redan första gången man ansökte om en namnändring – denna gång till endast *Lidköping Vänern* – avslag på sin begäran. När kommunen återkom med varianten *Lidköping vid Vänern* ledde även detta till avslag. Skälen för avslag var många – även om det då inte fanns någon lag att åberopa – men det viktigaste var att båda dessa namnvarianter är ohistoriska och helt avviker från traditionen inom svenskt ortnamnskicket. Namnet *Lidköping (vid) Vänern* skulle visserligen ansluta till en namntyp som finns i andra länder, t.ex. det engelska *Stratford-upon-Avon* och tyska *Frankfurt am Main*, men det skulle stå helt ensamt i den svenska namnfloran och det skulle kunna bli prejudicerande på ett sätt som inte vore önskvärt. Namngivare i mindre kontrollerade sammanhang skulle kunna skapa en mängd nya namn som fjärrar sig från det historiskt framvuxna svenska namnskicket och som därmed riskerar att bli svåra att använda. Språkliga konstruktioner som ”Lidköping vid Vänerns gator”, ”Lidköping vid Vänerns kommun”, ”idrottsplatsen i Lidköping vid Vänern” skulle bli tunga och ohanterliga, och till och med kunna missförstås.

Utländska mönster av olika slag ska självklart inte motarbetas för att de är utländska utan – om så är fallet – för att de rymmer illa med det svenska språket i övrigt och därför riskerar att komplicera användningen av namnen. Ett fastställt officiellt namn *Lidköping vid Vänern* skulle också bli ett annat än det som är hävdvunnet och gångbart i det allmänna och lokala språkbruket sedan urminnes tider, nämligen *Lidköping* (med lite varierande uttal). Detta skulle sannolikt leda till att ett längre, officiellt namn skulle finnas sida vid sida med ett kortare, mer inofficiellt. När används det ena och när används det andra?

Efter att på detta sätt ha beaktat den påverkan det föreslagna namnet skulle (kunna) få på andra hävdvunna namn kom de ortnamnsvårdande myndigheterna i landet fram till att kommunens argument för ett namnbyte inte vägde tungt nog, varför framställan avslogs. Idag skulle man med stöd av lagen kunna hävda att införande av namn som *Lidköping vid Vänern* inte är förenligt med god ortnamnsred.

3.2.4 Rosengatan

När det gäller nybildning av ortnamn ger lagtexten ingen direkt vägledning till vad man ska tänka på, den säger uttryckligen bara att ”påverkan på hävdvunna namn [ska] beaktas”. Detta måste dock innebära bl.a. att man inte ska bilda ortnamn som lätt kan förväxlas med andra ortnamn och därmed på ett olyckligt sätt påverka de hävdvunna namn som redan finns och skapa besvär för dem som brukar namnen.

En grupp fastighetsägare i stadsdelen Solhem i västra Stockholm begärde i en skrivelse att nuvarande *Avestagatan* "återfår sitt ursprungliga namn Rosengatan (Rosenvägen enligt tomtkarta för Solhems municipalsamhälle upprättad [...] 1932)". Bakgrunden är att Solhem tillsammans med större delen av gamla Spånga socken inkorporerades med Stockholm 1950, och i samband därmed utsattes för en namnreglering i syfte att undanröja namnkollisioner åtminstone inom kommunen. Fram till dess hade gatunamnskicket i de bägge orterna (liksom i en rad andra) fått växa fram mer oreglerat och rätt oberoende av varandra. Problemet med likalydande namn inom Storstockholm kvarstår dock i hög grad. I och omkring huvudstaden fanns år 2001 t.ex. 13 olika *Granitvägen*, 11 *Gökvägen*, 7 *Hasselstigen*, 10 *Industrivägen*, 6 *Koltrastvägen*, 14 *Kyrkvägen*, 9 *Kyrkogårdsvägen*, 13 *Skördevägen* för att bara ta några exempel. *Rosenvägen* finns i fyra kommuner i länet och *Rosengatan* finns dels i Sundbyberg, dels intill kvarteret *Rosenbusken* på Norrmalm i Stockholm. *Rosengatan* var den gängse benämningen på den sistnämnda gatan redan när namnet officiellt fastställdes år 1879.

Gatunamnen är det mest utnyttjade sättet att ange belägenhet och att dirigera trafik i staden. Att i en sådan namnsituation införa ytterligare ett namn *Rosengatan* eller *Rosenvägen* (nybildat eller återupplivat) vore knappast ett uttryck för god ortnamnsred. Namnberedningen i Stockholm avstyrkte därför fastighetsägarnas begäran. Dessutom måste naturligtvis en ändring från *Avestagatan* till *Rosengatan* (*Rosenvägen*) vägas också mot den första formuleringen i lagen, den om att hävdvunna namn inte ändras utan starka skäl. Även då finns det argument som talar mot ett namnbyte. Här saknas starka skäl.

4 Statlig ortnamnsverksamhet

4.1 Lantmäteriet

Lantmäteriet har rollen som nationell ortnamnsmyndighet i Sverige. Myndigheten har till uppgift att fastställa ortnamn, att samordna den statliga ortnamnsverksamheten och att ge råd och rekommendationer på ortnamnsområdet. Lantmäteriet fastställer namn i fastighetsregistret och andra ortnamn, såvida detta inte tillkommer någon annan myndighet. Av stor betydelse är även namnsättning i grundläggande geodata, d.v.s. på kartor och i databaser. Lantmäteriets ortnamnsvårdande verksamhet syftar till att främja ett ändamålsenligt och vårdat ortnamnsskick.

4.1.1 Fastighetsregistrets ortnamn

Namnen i fastighetsregistret har det gemensamt, att de regleras av förordningen (2000:308) om fastighetsregister. Enligt denna förordning beslutas kvartersnamn av kommunerna (se 5.1.1) och traktnamn (se 4.1.2), s.k. särskilt namn och samisk namnform (se 4.1.3) av Lantmäteriet (såväl ändrade som nyinrättade). Kommunerna ska samråda med Lantmäteriet innan de fattar beslut om kvartersnamn.

Lantmäteriet har ett omfattande remissförfarande när det gäller traktnamnen och ska då höra berörda fastighetsägare, Institutet för språk och folkminnen samt Riksantikvarieämbetet och normalt även den kommun som berörs av namnfrågan. När det gäller särskilt namn och samisk namnform är Institutet för språk och folkminnen remissinstans, men även i dessa fall kan kommunen höras. Lantmäteriet kan initiera ett traktnamnsärende, men vanligen startar ett sådant med en ansökan från en eller flera fastighetsägare. De önskar kanske byta ut eller förändra ett traktnamn. För att betraktas som sakägare i en fråga om ett namn i fastighetsregistret ska man vara fastighetsägare inom den trakt som berörs av ärendet. Lantmäteriets beslut går att överklaga till Förvaltningsrätten i Falun. Skulle en sakägare vilja gå vidare efter Förvaltningsrättens beslut kan prövnings-tillstånd sökas hos Kammarrätten i Sundsvall.

4.1.2 Traktnamn

Traktnamn är en registerteknisk term som syftar på de namn som finns i fastighetsregistret och där ingår i fastigheternas beteckningar. Termen myntades 1966 inför arbetet med det nya datorbaserade fastighetsregistret.

Alla Sveriges 3,2 miljoner fastigheter är registrerade i fastighetsregistret. Det datorlagrade register som används idag lades upp under en 20-årsperiod från 1970-talet fram till 1995. Det är gemensamt för landsbygd och tätort i motsats till det tidigare fastighetsregistret, som bestod av ett jordregister och ett stadsregister. I samband med beteckningsreformen fick kommunerna välja beteckningssystem, vilket medförde att vissa kommuner, t.ex. Gävle och Uppsala, valde att enbart använda traktnamn medan andra, t.ex. Stockholm och Nässjö, valde att använda både traktnamn och kvartersnamn. Förutsättningen för att registrera en fastighet med kvartersnamn är dels att kvartersnamnsbeteckningar redan används inom den aktuella orten, dels att fastigheten helt eller till största delen ligger inom kvartersmark eller på mark med kvartersliknande karaktär.

I fastighetsregistret är de olika fastigheterna registrerade med en unik registerbeteckning. En sådan kan lyda: *Sibo 1:30 i Bollnäs kommun*. Traktnamnet i exemplet utgörs av bynamnet *Sibo*. Eftersom fastigheterna i registret hänförs till sin kommun, ingår också kommunnamnet i fastighetsbeteckningen, i exemplet alltså *Bollnäs kommun*. Kommuntillhörigheten individualiserar fastigheten och gör varje beteckning unik på riksnivå.

I fastighetsregistret finns ca 80 000 levande traktnamn samt ca 20 000 kvartersnamn, d.v.s. namn som ingår i beteckningarna för de idag existerande fastigheterna. Traktnamnen utgörs i allmänhet av bynamn, vilket omvänt innebär att i princip alla våra bynamn är traktnamn. På landsbygden kan också namn på enstaka fastigheter, som omkring sekelskiftet 1900 bildades genom s.k. avsöndring från bymark, vara traktnamn. Ett av Sveriges vanligaste ortnamn, *Fridhem*, är exempel på ett sådant avsöndringsnamn. Inom tätorter är det vanligt att stadsdelsnamnen är traktnamn och ingår i beteckningarna för t.ex. gatufastigheter.

De flesta bostadsfastigheter inom tätorter har beteckningar med kvartersnamn, t.ex. *Rosen 2* i Södertälje kommun. Kvartersnamnen kan vara gamla i äldre stadskärnor och påminna om hantverk eller annat som förekommit på platsen, t.ex. kvarteret *Bryggeriet* och kvarteret *Kopparslagaren*. Idag är det vanligt att man i tätorternas ytterområden använder s.k. grupp- eller kategorinamngivning och låter namnen inom ett visst område utgöras av ord från en och samma ämneskategori, t.ex. fåglar, författare, rymdflygning eller något annat (se vidare 5.1.2).

Bestämmelserna om traktnamn innebär att namnens stavning är fastställd på författningsmässig grund. Den i fastighetsregistret använda stavningen är i sin tur underlag för stavningen av motsvarande bebyggelsenamn i Lantmäteriets grundläggande geodata, i ortnamnsregistret och i kartdatabaser. Med stöd av lagparagrafen om god ortnamnsredovisning blir därmed traktnamnen i fastighetsregistret norm och rättesnöre vid kommunal och statlig ortnamnshantering, t.ex. vid vägskyltning och adressättning.

4.1.3 Särskilt namn och samisk namnform

Vid sidan om sitt traktnamn kan en fastighet i fastighetsregistret ha ett s.k. *särskilt namn* antecknat. Detta namn ingår inte i fastighetens beteckning, men är ett namn som karakteriserar fastigheten eller fastigheterna. Samma särskilda namn kan vara inskrivet för flera fastigheter. En fastighet kan däremot inte ha flera särskilda namn och inte heller ha traktnamnet antecknat som ett sådant. Kravet är att dessa namn är bebyggelsenamn med hävd eller att de har utgått ur fastighetens beteckning (jfr 3.1). Exempelvis är jordregistrets gårdsnamn i de stora byarna i norra Västergötland i allmänhet sådana särskilda namn: *Storegården*, *Skattegården*, *Länsmansgården* etc. Ett särskilt namn är alltid språkligt och kulturhistoriskt granskat av Institutet för språk och folkminnen. Lantmäteriet beslutar om särskilt namn och redovisar det i fastighetsregistret, men det kartredovisas inte alltid.

Samisk namnform är en variant av särskilt namn och kan vid sidan av ett hävdvunnet bebyggelsenamn (se ovan) även vara en samisk form av traktnamnet. I dagsläget finns fortfarande tekniska begränsningar när det gäller att redovisa vissa diakritiska tecken som ingår i samiska namn. I sådana fall införs det aktuella namnet utan dessa. Problemet beräknas kunna övervinnas på sikt då en ny teknisk lösning gör detta möjligt. Namnet kan redovisas i sin korrekta samiska form i den geografiska informationen, på kartor och i databaser.

4.2 Institutet för språk och folkminnen

Institutet för språk och folkminnen har till uppgift att samla in, bevara, vetenskapligt bearbeta och ge ut material om bl.a. ortnamn. Ortnamnsverksamheten bedrivs inom enheter i Göteborg och Uppsala, och totalt består ortnamnssamlingarna av cirka tio miljoner arkivkort. Datorisering pågår, och målet är att materialet i sin helhet ska bli tillgängligt digitalt. Som ortnamnsvårdande myndighet yttrar sig institutet i ärenden om fastställande av ortnamn och granskar förslag till namn i grundläggande geodata. Det mesta av detta är ett samarbete mellan institutet och Lantmäteriet som i olika former pågått i drygt hundra år. Vid Namnarkivet i Uppsala finns en tjänst som namnvårdskonsulent med ett övergripande ansvar för ortnamnsvården inom myndigheten.

4.3 Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) har överinseende över kulturmiljölagen, där paragrafen om god ortnamnsredning ingår. Detta gör myndigheten till en viktig instans när det gäller hanteringen av ortnamnsfrågor. RAÄ är remissinstans gällande traktnamn i fastighetsregistret.

RAÄ redovisar även namn på fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i sitt system för kulturmiljöinformation som publiceras digitalt på myndighetens hemsida. Dessa namn tillhandahålls för vidare presentation i Lantmäteriets grundläggande geodata.

4.4 Trafikverket

Trafikverkets ortnamnsverksamhet består främst av vägvisning, namngivning av vägtrafikanläggningar och utgivning av väginformationskartor. Den praktiska namnhanteringen, där staten svarar för väghållningen, sker inom verkets regionala enheter. Namn på trafikplatser redovisas årligen i länsstyrelsernas sammanställningar över vägar m.m. (med trafikplats avses en plats där två vägar i skilda plan förbinds genom ramper).

Trovärdigheten i vägvisningen är av stor betydelse för trafiksäkerhet och navigation. God ortnamnsredning förutsätter att ortnamnsangivelser på vägmärken sker i harmoni med de ortnamn som är beslutade av Lantmäteriet. Trafikverket samråder därför regelmässigt med Lantmäteriet och kommuner i ortnamnsfrågor. Årligen begärs flera hundra ändringar i, eller tillägg till, redan existerande vägvisning med ortnamn längs de statliga vägarna. För ortnamn på vägmärken tillämpas de skrivregler som finns i kap. 10 *Praktiska skrivregler*.

4.5 Andra ortnamnsaktörer

Utöver de ovan nämnda statliga myndigheterna finns en rad myndigheter, organisationer och andra ortnamnsaktörer med mer begränsad eller riktad, men ändå viktig, ortnamnsverksamhet. De kan vara statliga (som Transportstyrelsen, som fastställer namn på järnvägsstationer och trafikplatser för järnväg), f.d. statliga (Svenska kyrkan; se nedan) eller innehålla representanter för olika statliga organ och organisationer (Namnvårdsgruppen; se nedan). De kan också vara kommunala eller privata och sakna formell rätt att fastställa namn, såsom mäklarfirmor, reklambyråer och byggtreprenörer, men trots detta ha ambitioner och makt att lansera och marknadsföra ortnamn i olika sammanhang.

Se vidare om detta i kap. 5 om kommunal ortnamnsverksamhet samt i översikten över beslutsfattare i bilaga 1.

4.5.1 Svenska kyrkan

Svenska kyrkan beslutar om namn på kyrkliga enheter, såsom församlingar, pastorat, kontrakt och kyrkliga samfälligheter. Hur namn på kyrkliga enheter fastställs finns beskrivet i Kyrkoordningen. Där framgår att det normalt är stiftsstyrelsen i respektive stift som beslutar också om församlingarnas namn. Innan namnet på en territoriell församling eller ett pastorat fastställs ska dock Institutet för språk och folkminnen samt Lantmäteriet ges tillfälle att yttra sig. Från 2016 har distrikt ersatt församling som registerenhet för folkbokföringen. (Se närmare 8.4 och 8.5.)

4.5.2 Namnvårdsgruppen

För att öka medvetenheten och kunskaperna om hur främmande namn på länder och andra viktiga geografiska platser i världen ska användas har Namnvårdsgruppen inrättats. Gruppen samlar en rad organisationer som arbetar med namn och namnvård på olika sätt. Där ingår representanter från Lantmäteriet, Institutet för språk och folkminnen (både Namnarkivet i Uppsala och Språkrådet), Uppsala universitet, Utrikesdepartementet, Terminologacentrum TNC, Sveriges Radio, SIS, EU-institutionerna samt Institutet för de inhemska språken i Finland. Dessa bildar en kärngrupp som dessutom har ett vidare nätverk till sin hjälp för att försäkra sig om att arbetet får en bred förankring.

Fokus ligger på alla slags geografiska namn. Det handlar främst om hur vi i Sverige ska hantera främmande namn och hur svenska ortnamn ska användas i internationella sammanhang. Gruppen är remissinstans i vissa namnfrågor, bl.a. sådana som rör Utrikesdepartementets publikation *Utrikes namnbok* (se bilaga 2 *Lästips*).

Namnårsgruppen s arbete spänner också över ett vidare fält, där även andra namnfrågor kan tas upp, t.ex. utländska personnamn, namn på organisationer och myndigheter samt tjänstebemämningar inom offentlig verksamhet.

Namnårsgruppen ska också verka för att utveckla den svenska terminologin inom namnområdet. Gruppens rekommendationer kan användas inom många yrkesområden, från lärare och journalister till resebolag, medier och offentlig förvaltning. Som ett exempel på Namnårsgruppen s arbete presenteras gruppens rekommendationer för myndighetsnamn i bilaga 3.

Köpcentrumet Fältöversten (populärt kallat Fältan) i kvarteret Fältöversten på Östermalm i Stockholm – ett exempel på att kvartersnamn används i sekundärt bruk (jfr avsnitt 5.1.1).

5 Kommunal ortnamnsverksamhet

Sveriges kommuner har i praktiken ett omfattande ansvar för namngivning och namnvård, även om detta inte är lagreglerat (undantag: kvartersnamn i fastighetsregistret samt belägenhetsadresser). Att kommunen sätter namn på sådant som rör den egna verksamheten, t.ex. skolor, barnstugor och idrottsanläggningar, förefaller naturligt. Likaså att kommunen ger namn till olika administrativa enheter som inrättas, t.ex. socialdistrikt och rektorsområden. Även namn på gator, vägar, torg, parker och andra allmänna platser faller enligt praxis inom kommunens ansvarsområde. Landets kommuner blir därmed de som står för det allra mesta av den officiella nynamngivningen idag och dessa namn får ofta stort genomslag i samhället.

Beslutanderätten i kommunala ortnamnsfrågor ligger hos kommunfullmäktige, som emellertid kan delegera den rätten till kommunstyrelsen eller till någon kommunal nämnd. Det görs i stor utsträckning, men vilken nämnd som ansvarar för frågorna varierar från kommun till kommun. Vanligast är att besluten fattas av byggnadsnämnd, teknisk nämnd eller motsvarande. Det sker i ungefär hälften av kommunerna. I cirka en fjärdedel är det fullmäktige som beslutar, och resten av kommunerna har delegerat namnfrågorna till kommunstyrelsen eller kulturnämnden. Slutligen finns det några kommuner som har en särskild, beslutande namnberedning eller liknande. Den kan bestå av enbart politiker, men där kan också ingå olika specialister.

5.1 Nybildning av namn

Den mest omfattande ortnamnsverksamheten i Sverige idag finner vi i den kommunala namngivningen av nya kvarter (se 5.1.1) samt gator, vägar och allmänna platser. Det är därför särskilt viktigt att just kommunerna i sitt arbete tillämpar god ortnamnsed.

Gatunamn ser vi dagligdags på skyltar, vi använder dem för att orientera oss och tala om var vi bor, och de ingår i adresser på brev vi skriver eller tar emot. Enligt lagtexten har kommunerna på sitt ansvar att bedriva en god ortnamnspolitik genom att både värna de befintliga gatunamnen och att bilda nya gatunamn utifrån principerna för god ortnamnsed. Lagen säger ju bl.a. att:

- hävdvunna ortnamn inte [ska] ändras utan starka skäl,
- ortnamn i övrigt [ska] stavas enligt vedertagna regler för språkriktighet, om inte hävdvunna stavningsformer talar för annat,
- påverkan på hävdvunna namn [ska] beaktas vid nybildning av ortnamn

Detta betyder konkret att kommunerna inte ska förändra eller byta ut existerande gatunamn utan starka skäl (t.ex. för att någon person eller organisation "inte gillar namnet längre", "tycker det är fult" eller "vill ha en modernare klang på namnet"). Det betyder också att nya namn ska skrivas i enlighet med gällande språkregler (t.ex. inte med gammalstavning eller dekorationsstavning som de

fingerade *Quarnvägen, *Dufveholmsgatan och *ArenaTorget). Nya namn ska inte vara alltför lika andra namn som redan finns på orten (se 5.1.2 nedan) – det kan i värsta fall leda till ödesdiga missförstånd och sammanblandningar (t.ex. felleveranser och felkörningar med taxi och räddningsfordon) – men nya namn ska inte heller vara alltför avvikande och annorlunda i förhållande till det namnskicket som redan finns på orten (t.ex. namn på främmande språk eller namn med besvärligt uttal eller besvärlig stavning). Sådana namn blir lätt svårhanterliga och kan också skapa olyckliga prejudikat. Nya namn bör i stället smidigt anpassas till det rådande namnskicket för att fungera bäst. Man får inte glömma att namnens primära och viktigaste funktion är att möta människors och samhällets behov av orientering och identifikation. Alla andra funktioner är sekundära (se kap. 2).

Kravet på att de officiella gatunamnen ska fungera effektivt i det dagliga språket innebär att de ska vara lätta att uppfatta, lätta att uttala och lätta att skriva. Detta måste så långt det är möjligt beaktas vid all ortnamnsvård och ortnamnsplanering. Det innebär bl.a. att man i kommunerna bör tänka sig noga för när man vill använda personnamn i gatunamnen, eftersom sådana namn tenderar att bli otympligt långa samtidigt som gängse språkregler i många fall inte tillämpas i personnamn. Tvärtom blomstrar yviga, ålderdomliga och individuella stavningar just där; ta bara ett vanligt efternamn som *Löv*, *Löf*, *Löf*, *Leuf*, *Leuv* etc. som exempel (se vidare 5.1.4). Gatunamnen ska också kunna utgöra goda förebilder för annan namngivning, t.ex. i firmanamn, i kommersiell skyltning och reklamsammanhang samt vid namngivning av stationer, hållplatser och offentliga byggnader. Kommunerna måste därför vara mycket noga med själva valet av namn men också med namnens yttre form, struktur och stavning.

Inom parentes ska här påpekas att man i bl.a. Stockholm och Göteborg sedan länge skriver varje enskilt ord i flerordiga namn med stor bokstav. Det är inte bra och heller inte förenligt med god ortnamnsred. Det främsta skälet att inte ändra detta är ekonomiskt, det finns t.ex. tusentals skyltar. Men en successiv övergång till det som gäller i resten av landet och som stadgas i kulturmiljölagen är ändå att rekommendera.

Detaljerade råd om skrivregler för ortnamn finns i kap. 10 *Praktiska skrivoråd*.

5.1.1 Kvarternamn

Till det officiella namnskicket i många urbana miljöer och till kommunernas ansvarsområde hör fastighetsregistrets kvarternamn. Det är en typiskt svensk och därmed i viss mån finsk företeelse. Inga utländska förebilder finns. I äldre tid var många tätorter indelade i fjärdingar, alltså i fjärdedelar eller kvartar, men efter de stora stads- och gatureglerna på 1600-talet började istället de fyrkantiga byggnadsblocken mellan de rätlinjiga gatorna att namnges, först i Stockholm på 1630-talet, sedan i Uppsala lite senare på 1600-talet och därefter följde andra. Kvarternamn var visserligen inte så kända hos allmänheten, och det är de i regel inte idag heller, men de spelar en viktig roll i stadsplaneringen och för fastighetsregistreringen och de används numera ofta sekundärt i olika sammanhang: som namn på bostadsområden, köpcentra, bostadsrättsföreningar, förskolor, äldreboenden etc. Det är därför viktigt att även för kvarternamnens del tillämpa god ortnamnsred.

tidigt, att den topografiska och kulturhistoriska bakgrunden inte räcker till som inspiration och fatatur att hämta namn ur, hur mycket man än vill. Ofta behövs både gatu- och kvartersnamn samtidigt. I ett sådant läge tillgriper många namngivare kategorinamn, alltså namn som ämnesmässigt och logiskt hör ihop, men som inte nödvändigtvis har någon naturlig koppling till området där namnen ska lokaliseras. *Falkvägen*, *Gökvägen* och *Trastvägen* är gatunamn inom kategorin "fåglar", *Grekfararvägen*, *Miklagårdsvägen* och *Rökstenvägen* är gatunamn inom kategorin "nordisk forntid och fornforskning", och *Grundet*, *Holmen* och *Kobben* är kvartersnamn inom kategorin "kringflutna lokaler".

Kategorinamn har både för- och nackdelar. En fördel är att en tydlig och välavgränsad kategori hjälper till att placera namnen på rätt ställe i kommunen, och därmed ge en viss orientering. Namnbrukarna lär sig att "fåglar" hör hemma på ett ställe, "nordisk forntid" på ett annat och "kringflutna lokaler" på ett tredje. Ju fler namn som ingår i kategorin desto lättare igenkänd och ihågkommen blir den rimligen. Kan man dessutom anknyta både kvartersnamnen och gatunamnen till samma kategori, så blir det hela ännu tydligare.

Målet vid nybildning med kategorinamn bör vara att hitta enkla, gripbara och samtidigt särskiljande kategorier som inte så lätt flyter i varandra (vilket kan vara nog så svårt i stora kommuner, där det redan finns många namn och många kategorier). Exempelvis har kategorierna "svampar" och "vilda växter" en hel del gemensamt liksom "konstnärer" och "författare" medan "svampar" och "konstnärer" förstås är mer olika. Att personen i gatunamnet *Gustaf Lundbergs väg* var konstnär och inte författare är knappast bekant för alla. Att Gustaf Lundberg är en person och inte en svamp är däremot en självklarhet. Det säger något om hur kategorier om möjligt bör väljas.

En nackdel med kategorinamn är att sambandet mellan namnen och det namngivna området kan bli konstlat och att namnen får en högst artificiell karaktär. En annan nackdel är att namnen inom en kategori – utan direkt anknytning till verkligheten – saknar individualitet och särprägel, d.v.s. man hittar lätt till området men man hittar inte lika lätt inom området. Detta gäller särskilt om namnen är snarlika beträffande uttal eller stavning. En kategori "fåglar" kring *Gökvägen*, *Hökvägen*, *Kråkvägen*, *Råkvägen*, *Vråkvägen* etc. vore inte att betrakta som ett utslag av god ortnamnsed. Namnen är alltför lika. Bättre vore då t.ex. *Beckasinvägen*, *Blåmesvägen*, *Bofinksvägen*, *Gökvägen*, *Trastvägen* etc., där namnen är mer distinkt olika varandra. Om man samtidigt kan anknyta namnen till den lokala fågelfaunan är det naturligtvis ännu bättre.

Rent allmänt är det bra att utgå från något som kännetecknar eller har kännetecknat platsen när man skapar en namnkategori. I Liljeholmen/Årstadal i södra Stockholm låg en gång Vin & Spritcentralens stora vinlager. Hit kom vin på flaskor, men framför allt kom tankbåtar från världens alla hörn med vin som härtappades och lagrades i tankar och fat i bergrum. Nu är den verksamheten flyttad, men minnet av den finns i moderna kvartersnamn som *Druoklasen*, *Ekfattet*, *Lagringen*, *Vingården*, *Vinodlaren* och *Årgången* liksom i gatunamn som *Ekfatsgatan*, *Vinodlargatan* och *Årgångsgatan*.

5.1.3 Att välja efterled i namnen

Ett sätt att i någon mån undvika enformigheten i kategorinamnen är att medvetet arbeta med en systematisk variation av gatunamnens efterleder (*-gatan*, *-vägen*, *-backen*, *-kroken*, *-slingan* etc.). Det gäller för övrigt inte bara vid namngivning med kategorinamn utan vid all namngivning i tätorterna. Om man konsekvent

försöker använda ord som signalerar objektets karaktär och funktion, t.ex. *gränd* för att beteckna återvändsgata, *led* för genomfartsled, *stig* för gångväg, *plan* för öppen plats för biltrafik och parkering, *torg* för öppen bilfri plats o.s.v., så blir detta med tiden också till en viss hjälp för trafikanterna, inte minst för uttryckningsfordon. Det finns ett stort antal tänkbara efterleder att välja mellan. Samtidigt ska man dock komma ihåg att det inte ligger någon magi i själva namnen. I Sverige är namn som slutar på *-gatan* och *-vägen* de allra mest frekventa, normala och invanda. Det finns tusentals sådana över hela landet. Och så finns det ett mindre antal gatunamn som innehåller romanska lånord som *aveny*, *boulevard*, *chaussé*, *esplanad* etc. Visst kan man använda sådana namn också men det bör göras med försiktighet och eftertanke. Att en viss gata upplevs som fin, tjugsig, vacker, eftertraktad, pampig eller vad det nu må vara beror bara på hur den ser ut, vad som finns där, vad som händer där etc., inte på dess namn. Snarare finns det en risk att en tjugigt benämnd gata inte riktigt förmår motsvara sitt schangdobra namn, och då är steget från "pampigt namn" till "löjeväckande namn" inte långt, och vem vinner på det?

5.1.4 Memorialnamn

Till de svårare ärenden som kommunernas namnorgan har att hantera hör de som innehåller förslag om att en person ska hedras genom att en gata eller allmän plats uppkallas efter honom eller henne. Varför är då namnsättning efter personer så besvärlig? Ja, naturligtvis kan det vara svårt att välja bland tänkbara och föreslagna personer. Många är ju förtjänta men några måste ändå prioriteras. En förutsättning för ett memorialnamn kan sägas vara att vederbörande är värd att få en gata uppkallad efter sig. Men vem avgör det? Vems åsikt väger tyngst? Ja, prövningen måste självfallet ske från fall till fall och några bindande principer kan knappast uppställas. Subjektiva värderingar kan inte uteslutas. *Fadimes plats* i Uppsala, *Olof Palmes Gata* i Stockholm och *Tomas Tranströmers plats* i Västerås kan diskuteras ur denna aspekt. Fadime föll offer för ett s.k. hedersmord, Olof Palme var en mycket stridbar politiker, Tomas Tranströmer nobelpristagare och en allmänt hyllad diktare.

Andra generella krav som kan ställas är att den memorerade personen är avliden, att han eller hon vid tiden för namngivningen är så pass känd att allmänheten inte omgående behöver en förklaring till namnvalet och att personen i fråga har någon form av anknytning till platsen där namnet ska placeras. Många förslag att namnge något efter framgångsrika artister eller sportprofiler har fallit för att dessa ännu är i livet. En människa är under sin livstid involverad i vitt skilda aktiviteter och sammanhang. Somliga leder till bestående popularitet och erkänsla. Men ära och berömmelse kan också vara kortvarig. Det är klokt att låta tiden hinna ge perspektiv på personens liv och gärning.

Astrid Lindgren avled 2002 och *Astrid Lindgrens Terrass* ligger nu i Vasaparken i Stockholm intill det hus där hon bodde i många, många år. Men vilken koppling har Martin Luther King till Uppsala förutom att han skulle ha rest dit på ett möte om han inte tragiskt hade mist livet? I stadens centrum ligger idag *Martin Luther Kings plan*.

Det grundläggande problemet med memorialnamn är dock att själva namngivningssituationen i regel är bakvänd. All naturlig namngivning och namnbildning innebär att det finns ett objekt (en gata, ett torg, en park etc.) som behöver ett namn. När det gäller memorialnamn är det tvärtom: det finns ett före-

slaget namn (eller en namnidé) som behöver ett objekt, och helst ett spektakulärt eller i varje fall värdigt objekt. Så fungerar inga andra namn.

Ett memorialnamnsärende börjar vanligen med att en organisation, en politiker eller en enskild medborgare vill hedra minnet av en person genom att få en gata eller plats uppkallad efter denne. Argumentationen är ofta omfattande och övertygande. Personens förtjänster beskrivs med stor frenesi. Namngivarna får uppgiften att ta fram en lämplig plats som kan bära det önskade namnet. Men i dagens förtätade samhällen är ju det allra mesta som behöver ett namn redan namngivet. Det betyder att det – förutom möjligheten att direkt avfärda förslaget – i princip finns tre alternativ: 1) att tålmodigt vänta tills ett lämpligt objekt (kanske) dyker upp i samband med ny exploatering och byggnation, 2) att leta efter ett icke namngivet objekt och åt detta ge ett memorialnamn, 3) att byta ut ett äldre namn mot det nya, föreslagna memorialnamnet. Alla dessa alternativ medför olägenheter och svårigheter.

I det första alternativet – att vänta – är tidsaspekten oklar: man vet inte när en lämplig plats kommer att finnas, vilket skapar otålighet och besvikelse hos namnets förespråkare. Om en plats med ett namnbehov så småningom ändå kommer till genom t.ex. exploatering blir kopplingen mellan den väntande personen och platsen helt slumpartad. Detta är aldrig särskilt lyckat och faktiskt ännu mer olämpligt när det gäller ett enstaka memorialnamn än när det gäller många personer i en kategorinamnsgroup. Allra bäst är förstås om en person som memoreras har en direkt anknytning till platsen ifråga genom att ha bott eller verkat där. De mest typiska och lätt motiverade memorialnamnen är av denna art. I regel är det nog också så som de flesta av oss uppfattar memorialnamn. Möter man ett gatu- eller parknamn med ett personnamn i sig tar man för givet att det föreligger ett samband av något slag och frågar sig vilket. Man söker logik i namngivningen.

I det andra alternativet – ett icke namngivet objekt – hamnar man lätt på platser som antingen ligger perifert eller är av en sådan låg dignitet att de tidigare inte ansetts behöva något namn alls: små torgytor, gångvägar, parkbitar, grönområden eller annat som inte står i paritet med personen som ska hedras, enligt många. Den namnsättning som avsågs bli hedrande riskerar att i stället bli det motsatta.

I det tredje alternativet – att ersätta ett äldre namn med det nya – hamnar man lätt i konflikt med människor och företag som finns på den inarbetade adressen liksom med kulturmiljölagens formulering att "hävdvunna ortnamn inte [ska] ändras utan starka skäl". Därtill är föreslagna memorialnamn ibland svåra att förena med en annan formulering i lagen, nämligen den att ortnamn ska stavas enligt vedertagna regler för språkriktighet. Problemet är som nämnts ovan att just personnamn inte omfattas av reglerna för svensk språkriktighet. Det kan alltså bli extra svårt att med personnamn i gatunamnen leva upp till de grundläggande kraven att namn ska vara lätta att uppfatta, uttala och skriva.

Att namnsätta gator och torg efter personer är således både känsligt och komplicerat. Många har ställt sig frågan om en ymnig memorialnamngivning verk-

ligen gagnar namnskicket i stort eller människorna och samhället som använder namnen. Det finns trots allt också andra möjligheter att hedra någons minne: en skylt, ett konstverk eller något annat – varför inte någon form av utsmyckning eller minnesmärke på marken. Det skulle öppna möjligheten att på ett förhållandevis lätt men mycket synligt sätt memorera förtjänta personer. Goda förebilder finns på flera håll, t.ex. i Wien, där namnen på en lång rad stora kompositörer beskådas av tusentals fotgängare på den centrala gågatan varje dag.

Som avslutning på detta avsnitt vill vi peka på den FN-resolution rörande memorialnamngivning som antogs år 2002 av de närmare ett hundra medlemsstater – bland dem Sverige – som aktivt deltar i FN:s ortnamnsarbete (se 9.1). En grundläggande tanke med resolutionen är att bruket av memorialnamn ska minska generellt, och man riktar särskilt in sig på några aspekter av detta namnbruk: att förhindra politiskt och kommersiellt utnyttjande av kända personer – eller det omvända – samt att motverka alltför känslostyrda, opportunistiska eller allmänt förhastade namnbeslut. I resolutionen rekommenderas därför de enskilda staterna dels att förhindra att memorialnamn ges efter ännu levande personer, dels att sträva efter att införa en nationellt fastställd "karantänstid", d.v.s. en bestämd tidsperiod som måste ha förflutit innan en avliden persons namn får användas för att namnge ett geografiskt objekt. I Sverige riktade Ortnamnsrådet år 2004, med FN-resolutionen som grund, en skriftlig rekommendation till landets alla kommuner att införa en sådan "karantänstid" på 3–5 år. Den rekommendationen såg ut så här:

Ortnamnsrådet rekommenderar Om bruk av memorialnamn

Ortnamnsrådet är ett rådgivande organ till Lantmäteriverket, den nationella ortnamnsmyndigheten i Sverige. I Ortnamnsrådet ingår utöver Lantmäteriverket representanter för Posten Sverige AB, Riksantikvarieämbetet, Sametinget, Språk- och folkminnesinstitutet, Svenska språknämnden, Svenska Kommunförbundet, Svenska kyrkan, Sveriges Hembygdsförbund, universiteten och Vägverket. Rådets huvudsakliga uppgift är att tillsammans med Lantmäteriverket utveckla principer och formulera mål för en god ortnamnspolitik samt sprida information som bidrar till att god ortnamnsred tillämpas i landet.

Memorialnamn (commemorative names) är en typ av ortnamn som används världen över för att hedra ("memorera") en person: *Dag Hammarskjölds väg*, *Evert Taubes terrass*, *Raoul Wallenbergs torg* etc. Memorialnamngivning kan brukas med framgång och i stor samsyn men också missbrukas och/eller skapa politisk och känslomässig turbulens.

I enlighet med Förenta Nationernas resolution VIII/2 (se nedan), antagen vid FN:s åttonde konferens om standardisering av geografiska namn (Berlin 2002), rekommenderar Ortnamnsrådet Sveriges kommuner och andra namngivare

- att inte skapa nya memorialnamn baserade på ännu levande personers namn
- att praktisera memorialnamngivning inom kommunen på så sätt att en rimlig, av kommunen själv fastlagd tid måste ha gått innan en avliden persons namn får användas i ortnamn (t.ex. i namn på gator, torg och allmänna platser). Som rimlig tid rekommenderas 3–5 år.

5.2 Belägenhetsadresser

Av hävd svarar kommunerna för adresseringen inom tätorterna, där adressen normalt består av ett gatu- eller vägnamn och ett nummer. Detta har inte varit något problem förutom att administrativa förändringar såsom kommunreformerna på 1950- och 1970-talen gett upphov till s.k. kollisionsnamn. Dessa har dock i många fall bytts ut. Mer problematiskt blev det när det gamla postlådesystemet på landsbygden började ersättas av ett system med vägnamn och nummer. Dessa nya adresser saknade historisk förankring och upprörde många. Starka reaktioner kom också från i första hand hembygdsrörelsen, men även från Ortnamnrådet. Numera ankommer det på kommunerna att ansvara för adresser även på landsbygden, och bakgrunden är följande.

Kommande folk- och bostadsräkningar ska helt och hållet bygga på uppgifter ur olika register. För att kunna genomföra detta krävs ett riksomfattande lägenhetsregister, som byggts upp av Lantmäteriet. Alla som bor i flerbostadshus folkbokförs på lägenhet. Kommunerna har medverkat genom att fastställa adresser till alla bostadshus. Målet är att alla bostäder ska ha en unik adress, vilket bl.a. innebär att postlådeadresser ersätts av lokaliserande s.k. belägenhetsadresser. En belägenhetsadress anger alltid var en plats är belägen och pekar ut en företeelse på platsen. För att en belägenhetsadress ska fylla sitt syfte är det nödvändigt att den är unik, alltså att varje belägenhetsadress bara förekommer en gång. Den ska entydigt peka ut en enda plats. Av detta följer att belägenhetsadresser måste sättas, fastställas och registreras på ett enhetligt sätt och att någon organisation måste ha ansvaret för detta inom varje geografiskt område, och det har alltså kommunen. Från och med den 1 juli 2006 har kommunerna enligt lagen om lägenhetsregister skyldighet att fastställa adresser till alla bostadsentréer. Beslut om belägenhetsadresser till bostäder kan inte överklagas (25§).

SIS (Swedish Standards Institute) publicerade 1998 en första standard (där begreppet belägenhetsadress lanserades), 2007 en reviderad standard och 2015 edition 3 (SS 63 70 03:2015 Geografisk information – Belägenhetsadresser – Begrepp och principer). En handbok till standarden gavs ut 2010 (SIS-TR 33:2010) och en ny utgåva kom 2016. Standarden avser belägenhetsadresser inom Sverige och syftar till att – tillsammans med handboken – vara ett stöd dels för kommunernas arbete med adressättning och fastställande av belägenhetsadresser, dels för utbytet av data om belägenhetsadresser.

Belägenhetsadresserna innehåller alltid ortnamn. Det är med hjälp av ortnamnen som en belägenhetsadress blir unik och entydig. Ortnamnen är samtidigt en viktig bärare av landets kulturarv, vilket avspeglas i reglerna om god ortnamnsed i kulturmiljölagen. Standarden stöder också, inom ramen för god

ortnamnsed, lokala traditioner i adresskicket, och med bebyggelsenamn tillgodoser man bl.a. kulturmiljövårdens och hembygdsrörelsens intressen genom att befintliga namn på byar och gårdar ingår i adressen. Dessutom specificerar standarden de delar av belägenhetsadresser som ska användas i postadresser och sambandet mellan belägenhetsadress och andra adressbegrepp.

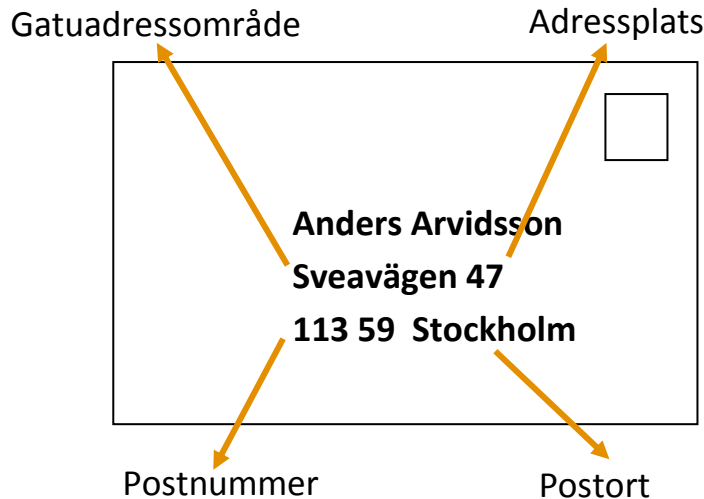
I standarden sägs att belägenhetsadresser är ett sätt att ange en plats utan att använda koordinater. Andra sådana indirekta referenssystem är t.ex. statistikområden, valdistrikt och fastighetsbeteckningar. Belägenhetsadresser är, till skillnad mot många andra referenssystem, kända för dem som bor och verkar på platsen.

En belägenhetsadress anger alltid *var* en plats finns och är utformad på ett sådant sätt att man kan skilja den från andra typer av adresser. Den måste innehålla ett *adressområde*, som kan knytas till den plats belägenhetsadressen avser. Adressområdena kan vara antingen vägar, gator och dylikt eller bebyggelsegrupper, gårdar, tomtplatser, anläggningar eller enstaka hus. *En belägenhetsadress anger var en geografisk plats är belägen*. Eftersom vanligen många platser längs en gata eller i en bebyggelsegrupp beskrivs av samma ortnamn, måste varje plats som ska ges en belägenhetsadress, *adressplatsen*, anges med en unik adressplatsbeteckning.

Huvudsyftet med råden i standarden för belägenhetsadresser är att adresserna ska få en lämplig uppbyggnad och utformning. Sådant som betonas är att de ska vara anpassade till svensk adresstradition och att de ska hjälpa besökare att hitta rätt. Det är också önskvärt att adresserna är enkla att skylta.

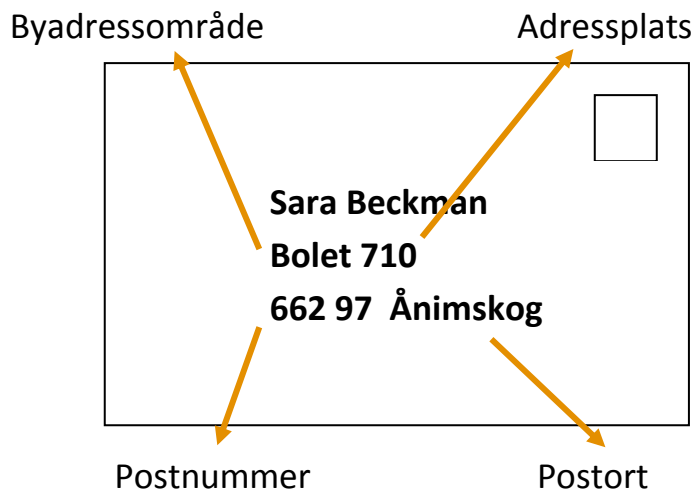
Användning av by- och gårdsnamn i belägenhetsadresser är ett (av flera) sätt att bevara vårt språkliga kulturarv. Det innebär våld mot kulturarvet om nykonstruerade namn utan anknytning till ortens namn- och språskick förs in i belägenhetsadresserna.

I städer och i tätorter bildas belägenhetsadressen traditionellt av ett gatunamn och ett nummer. Detta system kan även användas i exempelvis planmässigt utbyggda fritidsområden. Ett s.k. *gatuadressområde* bildas kring en väg, gata eller annan kommunikationsyta som åsatts ett eget namn (se figur 1).

Figur 1. Postal adress med användning av delar av en belägenhetsadress med gatuadressområde.

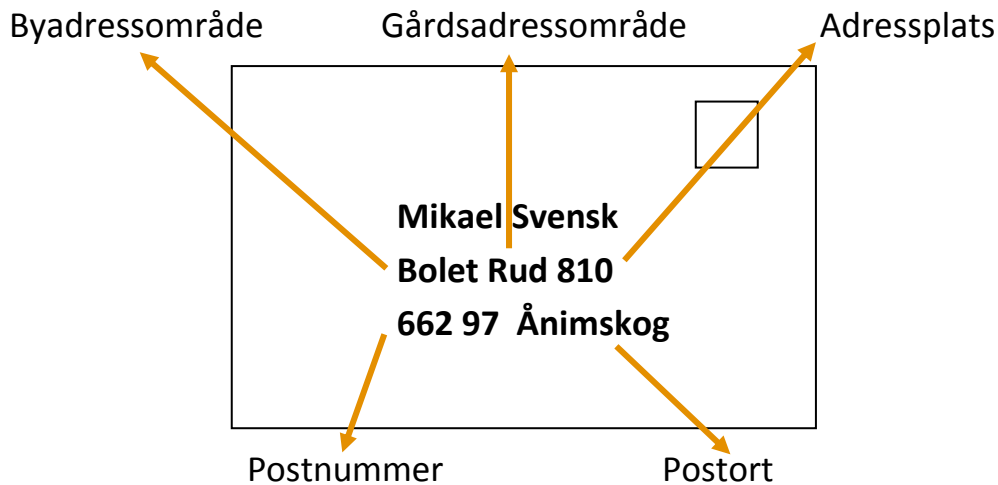
Vid val av adresseringssystem på landsbygden finns två system enligt standarden, dels by- och gårdsnamn (förordas av Ortnamnsrådet), dels vägnamn och nummer. Det genuina namnskicket bör vara utgångspunkt vid valet, och man bör vara medveten om att vägnamn påminner om stadens adresser. Om dessa införs, kan det innebära att landsbygdens namnskick förändras. Ett s.k. *byadressområde* bildas genom att en eller flera adressplatser anges med ett på kommunnivå lokalisering och unikt namn, exempelvis ett bynamn. När bynamn används i adressen ska man följa den officiellt fastställda stavningen som finns i såväl fastighetsregistret som på allmänna kartor (se figur 2).

Figur 2. Postal adress med användning av delar av en belägenhetsadress med byadressområde.

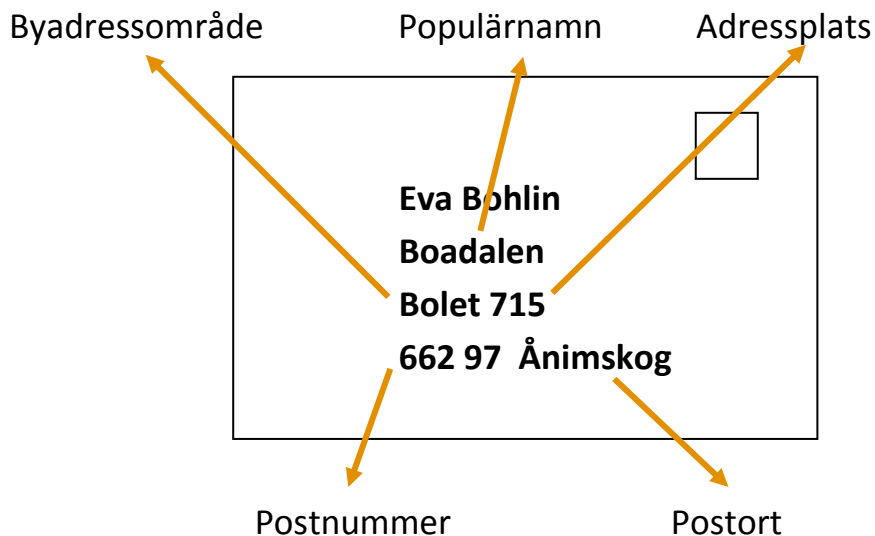
Om det inom ett byadressområde finns behov av att använda flera befintliga namn för att närmare ange belägenheten eller för att bevara hävdvunna namn på enstaka eller mindre grupper av bebyggelse (s.k. adressplatser) inom adress-

området, kan s.k. *gårdsadressområden* anges. Som gårdsadressområde används gårdsnamn och andra bebyggelsenamn som är genuina (se figur 3).

Figur 3. Postal adress med användning av delar av en belägenhetsadress med gårdsadressområde.

Så kallade *populärnamn* kan användas för att särskilja enskilda byggnader (se figur 4).

Figur 4. Postal adress med användning av delar av en belägenhetsadress och populärnamn.

Populärnamn ingår inte i belägenhetsadressen, men redovisas i adressregistret. Ett populärnamn används således inte för att särskilja adresser eller göra dem unika, utan ett populärnamn ska ses som en tilläggsinformation varigenom enskilda adressplatser kan få egna namn.

5.2.1 Postadress

Postadress är en adress som ett postföretag behöver för att distribuera post till den plats där försändelsen kan nå den avsedda mottagaren. Regler för hur postadresser ska vara uppbyggda och skrivas på försändelser finns i standarden för postadresser (SS 61 34 01:2011 Posttjänster – Svenska postadresser). Postadressen anger ett avlämningsställe för post. Den postadressen kan antingen vara geografisk och ange platsen där mottagaren finns, eller administrativ. Om den är administrativ måste mottagaren själv hämta försändelsen hos postdistributören, t.ex. box eller poste restante, eller ha ett eget postnummer. Till en geografisk postadress hör vanligen också en postlåda som antingen är placerad vid en entré, i anslutning till tomtgränsen eller i en lådsamling där flera postlådor finns på samma plats. Postlådorna ska vara märkta med adressnamn och nummer samt namn på personer. I en geografisk postadress ingår alltid adressnamn och adressnummer från belägenhetsadressen. I alla postadresser ingår postnummer och postort. En postadress ska vara entydig. I standarden för postadresser definieras geografiskt lokaliserat avlämningsställe som "postadressdetalj som beskriver ett avlämningsställe genom en belägenhetsadress". En postadressdetalj kan bestå av flera postadresselement. Postadresselement som kan ingå i geografiskt lokaliserat avlämningsställe är gatunamn, vägnamn, bynamn och/eller gårdsnamn samt gatunummer, vägnummer och husnummer.

5.2.2 Belägenhetsadress = postadress?

Adresserna ska kunna användas praktiskt. Delar av en belägenhetsadress ska kunna användas i en postadress. Normalt ska adressnamnet och adressplatsbeteckningen användas i det som i postal standard kallas utdelningsadress. Den som bor i huset med belägenhetsadressen *Byvägen 3* i en ort ska använda *Byvägen 3* som postadress tillsammans med det postnummer och postortsnamn som gäller för Byvägen.

Belägenhetsadresserna utgör grund för postadresser. För att skapa en postadress (utdelningsadress) används namnen och beteckningarna från nivåerna adressområde, gårdsadressområde, adressplats tillsammans med postnummer och postort. Belägenhetsadressen samt eventuell lägenhetsbeteckning ska rymmas inom högst två adressrader om högst 35 tecken vardera. Se exempel ovan på hur det kan se ut vid utskrift.

Postnummerrådet fastställer namn på postorter. Postortsnamnet är det ortnamn som står efter postnumret. I dessa ärenden ska Institutet för språk och folkminnen beredas tillfälle att yttra sig innan beslut fattas.

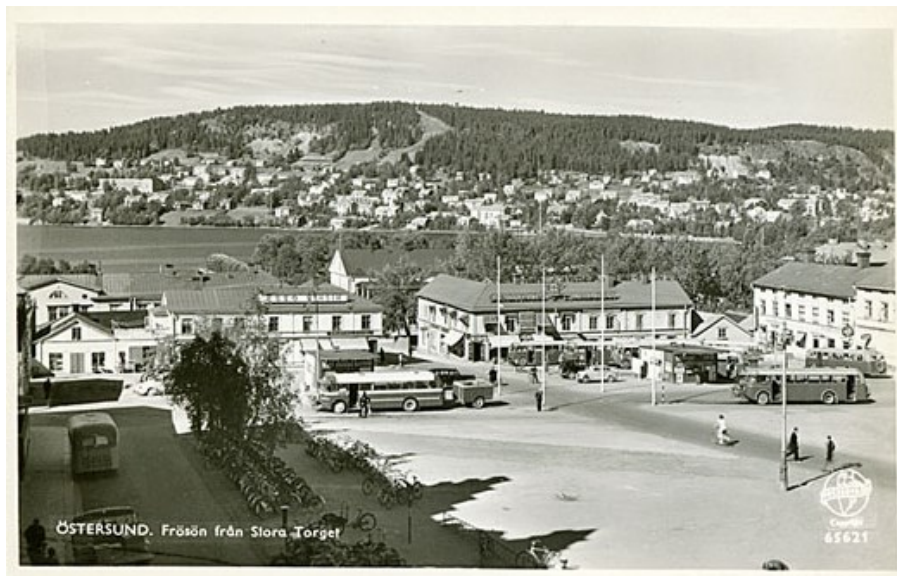
5.3 Inofficiella namn

I kommunerna finns som vi har sett en mängd officiella ortnamn, t.ex. namn på gator, torg, parker, kvarter och stadsdelar. Dessa namn har i regel skapats, eller i varje fall granskats och prövats, av en särskild, för ändamålet sammansatt grupp, en beredning, nämnd eller kommitté – benämningen varierar – med viss sakkunskap, kringsyn och erfarenhet av namnplanering och namngivning. Men vid sidan av dessa officiella namn finns också en flora av inofficiella namn, dels sådana som har vuxit fram spontant och som används i naturliga sammanhang och i vardagliga samtal mellan människor, dels sådana som mer medvetet har tänkts ut, formats, lanserats av någon med ett särintresse av något slag i syfte att åstadkomma ett visst intryck, uppnå en viss effekt och skapa bestämda känslor

eller stämningar hos namnbrukaren. Vi ska i det här avsnittet om kommunal ortnamnsverksamhet titta lite närmare också på detta inofficiella namnskick.

5.3.1 Namn på "namnlösa" platser

I framför allt tätorterna (men också på landsbygden) finns en hel del ortnamn som aldrig har fastställts av något officiellt organ men som ändå används i större eller mindre grupper av namnbrukare. Det kan handla om smärre grönområden, små öppna platser, vägbackar, gångstigar, gathörn, mötesplatser eller något annat som helt enkelt aldrig har namnsatts av myndigheterna, oftast för att namn inte har ansetts behövas. Officiellt sett är platserna namnlösa. Men *Busstorget* (för att bussarna stannade där), *Korvtorget* (för att en korvkiosk stod där), *Mellanskogen* (en liten skogsdunge där barnen lekte och klättrade i träd) och *Himlabacken* (för att den upplevdes som oerhört lång och brant) är några autentiska exempel från olika delar av landet på vad sådana namnlösa platser har kallats i folkmun.

Äldre vy över Stora torget i Östersund, förr känt som "busstorget". Idag är bussarna flyttade till Gustav III:s torg ett stycke därifrån och Busstorget figurerar även här allt oftare som ett alternativ till det officiella namnet.

Ibland kan inofficiella namn som dessa – om man känner till dem – vara en utgångspunkt och en resurs när ett nytt officiellt namn ska sättas på t.ex. en gata eller ett kvarter. Emellanåt kan ett sådant inofficiellt namn "lyftas upp" och göras officiellt istället för att man nyskapar ett helt annat namn. Alternativt skulle det inofficiella namnet kunna få ingå som beståndsdel i ett nytt officiellt namn, t.ex. *Mellanskogen* i *Mellanskogsvägen*. Det är därför aldrig fel att noggrant dokumentera och kartera dessa spontant framvuxna, folkliga namn. Varje inofficiellt namn måste förstas, prövas och värderas, så som alla namnförslag, så att de passar in i den befintliga namnfloran och uppfyller lagens krav på god ortnamns-sed.

5.3.2 Alternativa namn

Vid sidan av dessa namn på "namnlösa" platser finns många officiellt namngivna lokaler som också bär alternativa, inofficiella namn, ofta kortare, som

Kungsan (< *Kungsträdgården*) och *Medis* (< *Medborgarplatsen*) i Stockholm, ibland slangbetonade, som *Plattan* (Sergels Torg) i Stockholm och *Brottsunda* (Gottsunda) i Uppsala, och gärna får de ha en lite vitsig klang. Även den här sortens alternativa namn kan vara värdefulla att känna till och registrera som komplement och precisering till kommunernas officiella kartor och namnskick. Ett förtätrat och aktuellt namnförråd är till nytta för polis, taxi, räddningstjänst och annan samhällsservice, som behöver hitta snabbt och exakt också i trängda situationer. Även om dessa namn aldrig får officiell status och aldrig sprids i officiella kanaler, är det mycket vunnet om de samlas in och görs tillgängliga för särskilda ändamål och i relevanta sammanhang.

5.3.3 Arbetsnamn

Förändringarna i samhället går snabbt. Tätorter växer, bebyggelse kommer till i form av bostäder, arbets- och serviceområden, fritids- och nöjesanläggningar och mycket annat. Infrastrukturen förändras. Den fysiska planeringen går från idéstadium till detaljplaner, projekteringsprocess och byggande, och på mycket kort tid får landskapet ett nytt utseende, nya funktioner och därmed behov av nya namn. En grundregel är att arbetet med en genomtänkt namnsättning ska komma igång så tidigt som möjligt, och gärna pågå och följas upp under hela processens gång.

Det är inte alls ovanligt att provisoriska namn uppstår spontant redan på planeringsstadiet, på ritbordet eller vid själva byggplatsen – som en sorts arbetsnamn. Det är förstaeligt, för namn behövs av många skäl. Men tyvärr innebär det att sådana namn kan vara mer eller mindre slumpartade och inte alltid lämpliga. De som myntar dem har i regel inte den nödvändiga överblicken över namnskicket och erfarenheten av namnsättning eller kunskaper om de språkliga ramarna och den historiska kontexten. Passar det nya namnet in i namnsystemet i kommunen? Är namnet tillräckligt lätt att uppfatta, uttala och skriva? Ibland blir dock dessa provisoriska arbetsnamn så inarbetade att de i praktiken inte går att ersätta i efterhand med de namn som kommunen beslutar om. Ett sätt att motverka sådana tendenser (och istället åstadkomma namn som ansluter till god ortnamnsned) är att låta arbetet med namngivningen redan från början ingå som en naturlig del i kommunens planarbete. Etablera kontakter mellan planförfattare, planhandläggare, arkitekter, entreprenörer och kommunens namnansvariga redan vid processens start! Fastställ sedan namnen i planen samtidigt som planen fastställs i övriga avseenden.

5.3.4 "Mäklarnamn"

En handläggning enligt ovan kan i någon mån också motverka den tendens som alltför ofta ses hos mäklarfirmor, arkitektkontor, bostadsföretag och reklambyråer – och ibland hos kommunernas egna planerare och politiker – att skapa trendiga och säljbara namn varvid ringa hänsyn tas till namnens språkliga lämplighet och kulturhistoriska värden. Sådana namn, här kallade "mäklarnamn", används för att lyfta fram det positiva i t.ex. ett bostadsområde och göra detta attraktivt på marknaden. Så kallad *place branding* är ett välkänt begrepp i modern marknadsföring och samhällsplanering och till detta hör att arbeta med språkliga medel och däribland med säljande namn.

Säljande namn är förstås inte olämpliga i sig så länge de inte är direkt missvisande eller uppenbart strider mot kraven på god ortnamnsned eller är så utstuderat "säljande" att de får motsatt effekt. Bland de knep som används inom

detta namnbruk kan här nämnas gammalstavning, överdrivet bruk av trendiga namnleder, inklusive engelskspråkiga inslag, samt manipulativt (miss)bruk av existerande namn. Några exempel kan illustrera de olika företeelserna.

Områdesnamn som **Edebyqvarn*, **Slottsengen*, **Leufstaskoog* och **Walla* (här fingerade) förväntas skänka en viss stil och patina åt områdena men vore direkt olämpliga, då de strider mot paragrafen om god ortnamnsed och inte stavas enligt vedertagna regler för språkriktighet. Att namnen en gång i tiden kan ha skrivits på dessa sätt är inget hållbart argument idag. Gammalstavning hör inte hemma i dagens namnbruk. Områdena skulle bli vare sig sämre eller bättre att leva i om deras namn skrevs **Edebykvarn*, **Slottsängen*, **Lövstaskog* och **Valla*. Det förtjänas att påpekas igen: det kulturhistoriska värdet hos ett ortnamn ligger i själva namnet, dess existens och vad det har att berätta, inte i en föråldrad stavning.

Många områdesnamn i våra städer är inofficiella, d.v.s. de är inte formellt fastställda av kommunen eller av någon annan. Om ett område sammanfaller geografiskt med fastighetsregistrets traktindelning så fastställs dess namn (visserligen indirekt men) officiellt av kommunen (se 5.1.1 ovan) och så även om det stämmer överens med kvartersindelningen. Men ofta breder t.ex. nya bostadsområden ut sig över flera stadsdelar och många kvarter med en oregelbunden form och en omfattning utan fasta gränser. Inget av de existerande stadsdels-, trakt- eller kvartersnamnen träffar då riktigt rätt. Ett helt annat, gemensamt och sammanhållande namn behövs för det aktuella området. Det praktiska behovet leder alltså till att ett nytt inofficiellt namn kommer till.

Det som eftersträvas med nya områdesnamn i kommunerna är ibland att skapa en ny stad i staden och lyfta fram detta avgränsade område med dess egna, unika kvaliteter. Efterleden *-staden* (i talspråket ibland förkortat till *-stan*) har i Stockholm använts länge i både officiella och inofficiella områdesnamn (*Birkastaden*, *Diplomatstaden*, *Lärkstaden*, *Vasastaden*), och ännu fler namn på *-staden* där och i andra städer ser nu dagens ljus i en accelererande takt. *Hammarby Sjöstad* eller bara *Sjöstaden* är ett välkänt namn, *Norra Djurgårdsstaden* börjar bli inarbetat och området har också omtalats som "sjöstaden på Östermalm" för att ge det ytterligare status. Detta namnmode är som sagt inte begränsat till Stockholm.

Andra säljande namnelement som förekommer flitigt i dagens bostadsannonser är *strand*, *höjd*, *platå*, *terrass*, *glänta* och *park*. Dessa namn signalerar höjd, rymd, ljus, natur och grönska eller helt enkelt ett gott och behagligt liv på något sätt. Och bruket är fullt begripligt. Marknadsföringen syftar ju till att skapa positiva associationer hos dem som läser annonserna och letar efter bostäder. Problem uppstår först när löftena inte håller måttet, när man tänjt på gränserna för ordens innebörd lite för mycket, när *strand* inte är en strand, när *höjd* inte erbjuder någon utsikt och höjdkänsla, när *park* inte innebär en park i den normala meningen. Det vet man oftast inte förrän man sett miljön i verkligheten.

Namnet *Norra Djurgårdsstaden*, som nämnts ovan, har också getts en engelsk motsvarighet av något kommunalt organ (dock ej av stadens namnberedning) för att lättare kunna användas av personer som inte talar svenska, nämligen *Stockholm Royal Seaport*. Här utsätts kulturmiljölagens "god ortnamnsed" för en rejäl prövning.

Till det manipulativa namnbruket i "mäklarnamnen" hör att överdriva nyttjandet av namn som anses ha en positiv klang och att undertrycka namn med sämre klang och status. På det här sättet görs populära stadsdelar och områden

geografiskt större än de egentligen är medan förmodat "belastade" områden och deras namn göms undan. I stället för att meddela att en bostad ligger på *A-gatan* informerar annonsören om att den ligger "ett stenkast från *B-gatan*". *Östermalm* och *Kista* är stadsdelsnamn i Stockholm som ofta "slukar" omkringliggande områdens namn. Som namnansvarig i sin kommun har man inte något direkt inflytande över inofficiellt namnbruk av den här typen, och det lyder heller inte direkt under hänsynsparagrafen om god ortnamnsred, men man ska vara medveten om att trender och mode är tillfälliga och övergående storheter som ska mötas och förvaltas med sans och omdöme.

6 Ortnamn i minoritetsspråksområden

6.1 Lagstiftning

Sverige har sedan den 1 juli 2009 en särskild språklag som befäster den språkpolitik som riksdagen antog 2005. Språklagen innehåller bestämmelser om svenska språket, de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket. Sedan den 1 april 2000 finns också en lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk. En ny lag (*lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk*), som innebär en förstärkning av denna lag, trädde i kraft den 1 januari 2010. Svenskan är enligt den antagna språkpolitiken och gällande lagar huvudspråk i Sverige. Fem språk är stadgade som nationella minoritetsspråk: finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Ställningen som minoritetsspråk innebär att Sverige tar ett politiskt ansvar för att skydda och främja dessa språk.

6.2 Nationella minoritetsspråk

I allmänspråket betyder *minoritetsspråk* ofta 'språk som talas av en minoritetsgrupp i ett land'. Men det används också med en snävare innebörd: 'officiellt erkänt språk som av hävd talats i ett visst land'. Den definitionen går tillbaka på kriterier som formulerats i Minoritetsspråkskonventionen, som ratificerats av Sverige. Därigenom har Sverige åtagit sig att främja och skydda de nationella minoritetsspråken.

I stora delar av Sverige finns ortnamn, vilkas härkomst inte är svensk. Det gäller namn som de inhemska minoriteterna sverigefinnar, torne-dalingar (meänkielitalande) och samer har skapat för sin närmiljö. I propositionen *Från erkännande till egenmakt* framhålls att minoritetsspråkiga ortnamn är en värdefull del av kulturarvet, som bör värnas aktivt av samhällets företrädare. Dessa namn ska skyddas också enligt kulturmiljölagens hänsynsparagraf om god ortnamns-sed. Statliga och kommunala myndigheter bör därför i sin verksamhet värna minoritetsspråkiga ortnamn och synliggöra minoritetsspråkens närvaro genom kartredovisning, skyltning och annan utmärkning av namnen.

6.3 FN-resolutioner om ortnamn och minoritetsspråk

I en FN-resolution från 1972 (se nedan) rekommenderas att länder med minoritetsbefolkning använder minoritetsspråkets ortografi – skrivsätt – för geografiska namn på minoritetsspråket. FN:s expertgrupp *United Nations Group of Experts on Geographical Names* (UNGEGN) – se 9.1 – har vid sina konferenser behandlat minoritetsspråkens ortnamn i fyra resolutioner under åren 1972 till 2007. Den första resolutionen (1972) togs upp på nordiskt initiativ och med samiskan som exempel. I denna resolution konstateras att det finns områden, t.ex. den samisktalande delen av norra Europa, där samma minoritetsspråk talas i mer än ett land. I dessa fall stavas minoritetsspråkets ortnamn ibland på olika sätt i olika länder. En standardisering av geografiska namn är önskvärd, och därför utmynnar resolutionen (se bilaga 4) i att länder med minoritetsspråk som sträcker sig över statsgränser rekommenderas att:

- a. anta en gemensam ortografi för minoritetsspråket oavsett statsgränser,
- b. använda denna ortografi vid standardiseringen av ortnamn,
- c. publicera de standardiserade namnen på offentliga kartor och i ortnamnsregister.

6.4 Samiska ortnamn

En stor del av Sveriges fjäll- och skogstrakter tillhör det traditionella samiska språkområdet. Inom området finns dock betydande skillnader i uttal, böjning och ordförråd, och därför delas de talade samiska språkformerna in i nordsamiska, lulesamiska, arjeplogssamiska (pitesamiska), umesamiska och sydsamiska.

Samiska ortnamn skrivs därför inte heller på ett enhetligt sätt över hela det samiska språkområdet. Stavningen av namnen har varierat över tid, men numera skrivs de enligt samiska skrivregler, i enlighet med FN-resolutionen 1972. De nuvarande ortografierna beslutades under 1970- och 80-talen för nord-, lule- och sydsamiska. Numera finns även en umesamisk ortografi för ortnamn, och en allmän umesamisk ortografi fastställdes 2016. Alltsedan 1980-talet har Lantmäteriet infört de samiska ortografierna för samiska ortnamn på sina kartor och i grundläggande geodata. För att illustrera skillnaderna mellan de olika samiska varieteterna kan följande exempel ges. Det samiska ordet för 'berg, fjäll' skrivs i nord-

samiskan *várri*, i lulesamiskan *várre*, i umesamiskan *várrie* och i sydsamiskan *vaerie* – *á* uttalas som ett långt *a*-ljud. Ordet ingår i många försvenskade namn i sin äldre skriftspråkliga form *vare*, t.ex. *Gällivare*.

Samiska namn återspeglar samernas traditionella näringar, jakt, fiske och renskötsel. Namnen är ofta terrängbeskrivande. De berättar om framkomlighet (t.ex. *Suohpajohka* 'Vadbäcken'), snöförhållanden (*Ridovárre* 'Lavinfjället') och möjligheter till renbete (*Sidnoajvve* 'Gräsberget'). Till renskötseln anknyter namn på platser som vid förflyttning är viktiga för orientering i landskapet, såsom namn på fjälltoppar. Samernas årstidsbundna förflyttningar har också resulterat i många namn, t.ex. Vilhelminas samiska namn *Vuoltjere*, som är en samman dragen bildning till verbet *vuelkedh* 'fara, avresa' och *jaevrie* 'sjö'.

6.5 Finska ortnamn och ortnamn på meänkieli

Det äldsta bevarade finska namnskiktet finns i Tornedalen och i malmfälten, där finsktalande befolkning funnits i minst ett tusen år. I den angränsande finnbygden kan namnen knytas till den på 1600-talet inledda kolonisationen, även om en del sjönamn uppstod i samband med tidiga fiskefärder. De mellansvenska finnmarkerna koloniserades 1570–1700 av finsktalande invandrare. Finska ortnamn uppstod där finnarna bröt mark, ofta i orörd terräng i anslutning till den svenska odlingsbygden eller i samiskt resursområde. De finska namnen betecknar bebyggelser och smärre naturobjekt, såsom myrar, höjder och tjärnar. I norr bär också många större naturlokaler finska namn.

I mellersta Sverige har den finsktalande befolkningen assimilerats i den svenska och de forna finska ortnamnen används nu av svensktalande. Namnen har till uttalet anpassats till svenskan, och så även stavningen av dem på officiella kartor, vilka återger de lokalt brukade namnformerna *Paskalamm*, *Rimäck*, *Vattao* etc. Många av namnen har dock fallit ur bruk eller försvunnit i översättningar.

I nordligaste Sverige – i kommunerna Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå – är meänkieli och finska regionala språk. Dessa kommuner, och numera även Kalix, ingår i förvaltningsområdet för meänkieli, där det finns en starkare lagstiftning inom en rad olika områden. I det här området brukas ortnamn på både finska och meänkieli. En klar avgränsning av namn på de bägge språken är svår att göra, eftersom namnformerna ofta sammanfaller. Enligt Svenska Tornedalingars Riksförbund är det önskvärt att alla tidigare finska

namn betraktas som meänkieliska, och att de kudas så i Lantmäteriets geodata. I flerspråkiga områden ska, enligt kulturmiljölagens ornamnsparagraf, minoriteternas ornamn användas parallellt med de svenska namnen på kartor och vägskyltar. Därför har t.ex. namnet *Junosuando*, som används av svenskspråkiga, kompletterats på nya kartor med namn på meänkieli (*Junosuanto*) och nord-samiska (*Čunusavvon*).

7 Kommersiella namn

Att använda ortnamn i kommersiella syften och att köpa och sälja namn har blivit vanligt, särskilt i urbana miljöer. Därigenom blir berörda orter och namn handelsvaror, där man byter ut ortnamn med lång hävd i det lokala namnbruket. Ortnamnen är en viktig del av det historiska och kulturella arvet – det immateriella kulturarvet. Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet kom till 2003 och ratificerades av Sverige 2011. En av utgångspunkterna för att implementera konventionen är att kommersiella krafter inte får hota det immateriella kulturarvet. Det är särskilt viktigt att kommersiellt utnyttjande inte får förvanska detta kulturarvs betydelse för samhället.

I enlighet med Förenta Nationernas resolution X/4 (se bilaga 4), antagen vid FN:s tionde konferens om standardisering av geografiska namn (New York 2012), rekommenderar Ortnamnsrådet att man vid statlig och kommunal verksamhet

- avråder från bruk av kommersiella namn och
- fastställer rutiner som hanterar sådana frågor

Ett av många exempel på hur ett namn använts i kommersiella syften:

Brynäs IF:s hemmaarena Gavlerinken invigdes 1967 som ersättning för Gävle isstadion och har därefter byggts om i omgångar. I samband med en ombyggnad 2006 köptes namnrättigheterna av det internationella konfektyrföretaget Leaf, och arenan bytte namn till *Läkerol Arena*. Företaget lade sedan ned sin verksamhet i Gävle, och 2014 blev Gävle kommun huvudpartner till Brynäs IF i ett avtal som sträcker sig över fem år. Som en del av samarbetet köpte kommunen namnrättigheterna till arenan och ändrade namnet till *Gavlerinken Arena*. (Jfr. 5.3.4)

Gavlerinken 1967 > Läkerol Arena 2006 > Gavlerinken Arena 2014.

8 Namn på administrativa områden

Den territoriella indelningen av Sverige har under det senaste seklet genomgått mycket stora förändringar. Medeltida strukturer har luckrats upp, gamla gränser suddats ut, nya administrativa enheter vuxit fram och äldre tagits bort. I detta sammanhang spelar ortnamnen – som bärare av historia, traditioner, känslor, och med sitt stora symbolvärde – en synnerligen väsentlig roll. Grundläggande för den administrativa indelningen i Sverige var länge socknar och härad. Så var fallet fram till 1952, då genomgripande förändringar inleddes. Fram till 1952 var socknen på samma gång kyrklig och borgerlig primärkommun. Därefter levde socknarna till att börja med vidare som församlingar, men detta har i allt snabbare takt ändrats genom sammanslagning av församlingar, särskilt efter skilsmässan mellan kyrka och stat år 2000.

8.1 Län och landskap

Sverige har 25 landskap och 21 län. Landskapen har till stor del sina rötter i etniska och politiska förhållanden under järnåldern. De nutida länen är däremot av mycket yngre datum och återgår på en indelning som fixerades 1634, då en indelning av riket i större administrativa enheter gjordes. Medan de gamla landskapen i hög grad har förblivit oförändrade under den tid vi kan överblicka, har de nuvarande länen under sin nästan 400-åriga existens utsatts för flera förändringar, de senaste i slutet av 1990-talet. År 1997 slogs Kristianstads län och Malmöhus län samman. Det nya länet fick namnet *Skåne län*, vilket var ganska naturligt och okontroversiellt. 1998 gjordes en sammanläggning av Göteborgs och Bohus län, Skaraborgs län och Älvsborgs län. Här var namnfrågan inte lika enkel. Efter omfattande diskussioner behandlades hela länsfrågan i riksdagen, som beslutade att länet skulle heta *Västra Götalands län*. Ett flertal utredningar har gjorts under de senaste decennierna med målet att föreslå ännu större och mer effektiva län eller regioner i hela landet.

8.2 Kommun

Den kommunala indelningen är kanske den administrativa indelning som bäst speglar det svenska samhällets förändringar. Mellan de medeltida socknarna och de storkommuner vi har i dag är skillnaden mycket stor. Ett viktigt steg mot dagens moderna kommun togs med kommunreformen 1862, då begreppet *kommun* infördes i svensk lagstiftning och socknens verksamhet och ansvar delades mellan en kyrklig församling och en borgerlig landskommun. Namnfrågan var ännu inget problem, då varje kyrksocken skulle utgöra en egen kommun, och totalt blev det därmed cirka 2 500 kommuner (inklusive städer och köpingar). Den kyrkliga indelningen bestämde alltså indelningen i borgerliga kommuner, och därmed följde självfallet namnet med i den nya funktionen. Därefter skulle det dröja 90 år innan det var dags för nästa förändring, men då var namnfrågan mer komplicerad. Nu handlade det om att banta antalet kommuner, att slå ihop en mängd småkommuner till ändamålsenliga större kommuner. Därmed gällde det att finna ett lämpligt namn på varje ny kommun, samtidigt som ett stort antal kommunnamn måste försvinna. Det var alltså ett problem med två sidor.

Upp till 18 kommuner kunde slås samman till en, och ett exempel från Uppsala län får illustrera hur man kunde lösa problemet. De tio kommunerna Långtora, Nysätra, Biskopskulla, Fröslunda, Giresta, Hjalsta, Kulla, Holm, Fittja och Gryta skulle tillsammans bilda en ny kommun 1952. Man utgick från Lagunda härad, som omfattade alla kommuner utom Gryta, och gav den nya kommunen namnet *Lagunda kommun*. Just häradsnamnen fick något av en renässans i det här sammanhanget, och användes ibland med särskiljande tillägg såsom i Lagundas grannkommuner, som fick namnen *Norra Hagunda kommun* och *Södra Hagunda kommun*.

Resultatet för hela landet blev ett fåtal dubbelnamn med bindestreck (*Färila-Kårböle*), fler tvåordiga namn med särskiljande tillägg, oftast utan men ibland med bindestreck (*Västra Kinda* respektive *Kållands-Råda*). Den absolut övervägande delen fick dock enkla kommunnamn, och vanligen användes ett namn på en av de berörda kommunerna. Helt nya namn skapades endast i undantagsfall.

I siffror handlade förändringen 1952 om att antalet landskommuner sjönk från 2 281 till 821. Samhällets snabba strukturomvandling gjorde dock att även den nya indelningen snart var föråldrad, och redan 1961 presenterades ett nytt förslag till kommunal indelning. Nu skulle kommunen byggas upp i ännu större block kring en stark centralort med kommunens förvaltningscentrum. Detta genomfördes sedan successivt fram till 1974, då antalet "storkommuner" var 278. Efter några delningar i senare tid har vi i dag 290 kommuner.

Denna den senaste reformen var vad gäller namnfrågan förhållandevis enkel, eftersom centralortstanken normalt avgjorde valet av kommunnamn. I några fall hittade man andra lösningar genom att t.ex. skapa eller återuppta historiska namn. Sålunda valdes namnen *Nordanstig* i Gävleborgs län och *Håbo* i Uppsala län i stället för centralortsnamnen *Bergsjö* respektive *Bålsta*.

8.3 Statistisk tätort

Enligt en gemensam nordisk definition är en *statistisk tätort* ett tätbebyggt område med minst 200 invånare, där avståndet mellan husen inte överstiger 200 meter. Tätortsindelningen beräknas - fr.o.m. 2016 vart tredje år - strikt enligt denna definition av Statistiska centralbyrån (SCB) och är oberoende av den ad-

ministrativa indelningen. En statistisk tätort kan därför ligga i flera kommuner. Från och med 2016 har SCB infört en automatiserad metod att avgränsa dessa tätorter. Orter med färre än 200 invånare och högst 150 meter mellan husen benämns av SCB *småorter*. För båda dessa kategorier kan namnfrågan vara komplicerad, då statistiska förhållanden inte alltid speglar den topografiska och historiska verkligheten. När t.ex. två naturligt framvuxna orter med varsitt genuint namn växer samman till en statistisk tätort, ska även denna tätort kallas något. Detta förhållande måste hanteras av Lantmäteriet, som ska fastställa namnet efter samråd med bl.a. berörd kommun, länsstyrelse, Institutet för språk och folkminnen samt Riksantikvarieämbetet. En lösning som alltmer vinner gehör är att betrakta de statistiska tätorternas namn som tillfälliga beteckningar – tätortsbeteckningar – snarare än riktiga namn, just för att markera den annorlunda bakgrunden. För att skilja de olika objekten i sin grundläggande geografiska databas har Lantmäteriet dessutom infört ett nytt begrepp, *topografisk tätort*. Ett exempel på detta illustreras nedan.

Utsnitt ur Lantmäteriets grundläggande geodata. Här ser vi förhållandet mellan de olika namnobjekten. Bruksorten Svaneholm är en topografisk tätort och en del av den statistiska tätorten Svanskog, vars namn dessutom avser socken, församling och postort.

8.4 Socken och församling

De flesta av Sveriges socknar kan spåras tillbaka till tidig medeltid. Merparten av socknarnas namn var inte sockennamn från början utan existerade redan som namn på framför allt byar och gårdar. Dessa namn flyttades sedan över på socknarna och brukar därför betecknas som sekundära sockennamn. Primära är sådana sockennamn som nybildats vid själva sockenbildningstillfället, t.ex. namn på *-kyrka* (såsom *Stenkyrka*).

Sockenbegreppet har i stort sett motsvarat en och samma territoriella utsträckning från medeltiden och in i vår tid, även om termer som jordeboks-/jordregistersocken och kyrklig församling/socken gjort att det ibland förekommit oklarheter beträffande avgränsning och innebörd. I den allmänna uppfattningen torde dock socknen ha utgjort ett entydigt begrepp med mycket stark hävd och viktiga sociala funktioner långt in i sen tid. Sin starkaste ställning hade socknen från 1600-talet och fram till 1862, då den första kommunreformen genomfördes och det moderna kommunbegreppet fick sin utformning. Detta innebar att socknen blev både kyrklig och borgerlig primärkommun. Fortfarande var emellertid själva indelningen i stort sett oförändrad liksom namnen, som i princip ännu var de gamla sockennamnen. Genom kommunreformen 1952 upphävdes denna administrativa ordning och benämningen *församling* fick en juridiskt starkare ställning.

Jordregistret var ännu upplagt sockenvis så att socknen var det område, inom vilket alla namn i registret var unika. Genom den på 1970-talet påbörjade och 1995 avslutade fastighetsdatareformen upphörde också denna administrativa uppgift för socknen. Numera är kommunen s.k. registerområde, och sockennamnen har efter reformen haft en levande funktion endast då fastighetsnamnen – traktnamnen – måste skiljas från likalydande namn i samma kommun. Inom Uppsala kommun förekommer t.ex. *Ekeby* i ett tiotal socknar, och namnen görs unika i fastighetsregistret genom att kombineras med respektive sockennamn, exempelvis *Lena-Ekeby*, *Rasbo-Ekeby* och *Vänge-Ekeby*. I övrigt hade alltså socknen och sockennamnet även här spelat ut sin roll.

Detalj ur en lantmäterikarta (geometrisk ägoavmätning) från 1690 över Dagsberg 1–10 i Dagsbergs socken, Östergötland. Utsnittet visar Dagsbergs kyrkby. Ett mycket stort antal äldre kartor med tillhörande akter finns att beskåda på Lantmäteriets hemsida under rubriken "Historiska kartor".

Med denna utveckling har därför indelningen i kyrkoförsamlingar länge varit det enda som i officiella sammanhang speglar den gamla sockenindelningen.

Under senare år har tyvärr också församlingarnas existens hotats genom att ett flertal församlingar lagts samman, främst av ekonomiska skäl, med därtill hör-

ande namnproblem. Detta har accelererat sedan församlingsindelningen vid sekelskiftet upphört att vara statligt reglerad. Därvid har många mindre församlingar och deras namn riskerat att försvinna för alltid. Numera är församlingarna och deras namn en intern fråga för Svenska kyrkan.

På sikt raseras även hela ortnamnsskickets hierarkiska struktur, som byggts upp med socknen som sammanhållande begrepp på nivån över gård och by. Socknen har varit den enhet, inom vilken namnen alltid varit naturligt unika. Det har därför varit angeläget att finna ett sätt att säkerställa de gamla socknarnas fortlevnad. Den nya distriktsindelningen (se nedan) kopplad till folkbokföringen innebär en sådan säkring, då den i huvudsak motsvarar den tidigare församlingsindelningen.

Från och med 2016 redovisar Lantmäteriet sockentillhörigheten på fastighetsnivå i fastighetsregistret. Socken och sockennamn, som levt vidare som folkliga begrepp, kan på så sätt garanteras fortsatt liv och ett kulturarv av stora mått kan därmed räddas.

8.5 Distrikt

Den 1 januari 2016 infördes i Sverige en ny administrativ indelning (*Förordning (2015:493) om distrikt*), där distrikt ersatte församlingar som registerenheter för folkbokföringen. Den nya distriktsindelningen motsvarar den församlingsindelning som gällde vid årsskiftet 1999/2000, då Svenska kyrkan skildes från staten. Distriktstillhörigheten kopplas till folkbokföringen, som nu sker på kommun i kombination med fastighet och adress. Distriktens namn fastställdes av riksdagen 2015 efter förslag från Lantmäteriet och efter ett brett samrådsförfarande.

9 Internationellt samarbete

Svenska namnforskare ingår i internationella namnorganisationer och deltar i internationellt samarbete på olika sätt. Här ska tre sådana organisationer - UNGEGN, ICOS och NORNA - ges en kort presentation.

9.1 FN/UNGEEN

United Nations Group of Experts on Geographical Names (UNGEEN) är ett av sju expertorgan inom Ekonomiska och sociala rådet i FN (ECOSOC). Det inrättades på 1960-talet för att förbättra "standardiseringen av geografiska namn", som är den term som används i dessa sammanhang. Det innebär att namnen fastställs till sin skrivna form och att man inkluderar ortnamn i mycket vid bemärkelse. Målet är ett klart och entydigt internationellt namnskick, och man konstaterade tidigt att det är ett arbete som måste börja på nationell nivå. Den ortnamnsvård som vi bedriver i Sverige är ett exempel på detta.

"The First United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names" genomfördes i Genève 1967. Därefter har sådana konferenser hållits i princip vart femte år. UNGEEN sammanträder normalt vartannat år samt i anslutning till konferenserna. Viktiga konkreta produkter av arbetet är de resolutioner som antas vid konferenserna. De kan liknas vid internationella standarder, och det rimliga är givetvis, att länder som varit med om att rösta igenom en resolution sedan själva söker efterleva rekommendationerna i denna. Se exempel i bilaga 4.

Enligt gruppens stadgar ska den bl.a. underlätta tillgången på vetenskaplig och teknisk hjälp, särskilt för utvecklingsländerna. Den ska också främja samarbetet bland medlemsländerna och internationella organisationer i frågor om standardisering av ortnamn. Vidare ska gruppen verka för att konferensernas resolutioner genomförs.

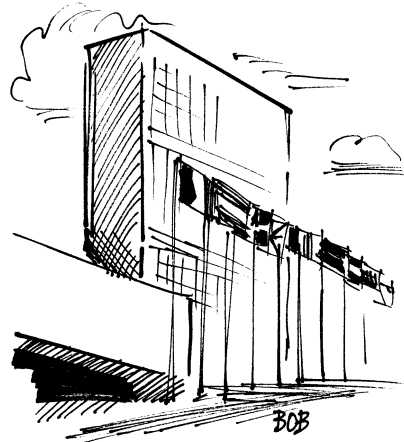
Enligt gruppens stadgar ska den bl.a. underlätta tillgången på vetenskaplig och teknisk hjälp, särskilt för utvecklingsländerna. Den ska också främja samarbetet bland medlemsländerna och internationella organisationer i frågor om standardisering av ortnamn. Vidare ska gruppen verka för att konferensernas resolutioner genomförs.

De deltagande länderna är i detta sammanhang indelade i områden - "divisions" - utifrån språkliga och/eller geografiska kriterier, och under vissa förutsättningar kan man tillhöra mer än en division. Idag finns 24 sådana, och de nordiska länderna bildar Norden Division.

9.2 ICOS

The International Council of Onomastic Sciences (ICOS) är en internationell organisation för personer som forskar om eller på annat sätt arbetar professionellt med namn. Dess syfte är enligt den egna hemsidan www.icosweb.net att främja, representera och koordinera namnforskningen på internationell nivå och i en tvärvetenskaplig kontext.

Själva grundandet av ICOS år 1949 föregicks av två viktiga händelser. De första internationella kongresserna om ortnamn och personnamn arrangerades i Paris 1938 och 1947 under ledning av fransmannen Albert Dauzat. Först i samband med den tredje kongressen i Bryssel 1949 fanns dock förutsättningar att

bilda en permanent organisation, då med namnet International Committee of Onomastic Sciences. Sedan dess har ICOS varit verksam under ledning av en styrelse som förnyas i samband med varje kongress. Kongresser har hållits i princip vart tredje år, den senaste (25:e) i Glasgow, Skottland, år 2014.

ICOS publicerar ett nyhetsbrev och annan information på sin hemsida. Där finns också en del resultat av två särskilda arbetsgruppers arbete, den ena bibliografisk och den andra terminologisk, bl.a. finns en lista med viktiga onomastiska termer med definitioner ("key onomastic terms") på engelska, franska och tyska. Dessa tre är ICOS officiella språk, men i samband med kongresserna tillåts också andra språk komma till användning om de lokala arrangörerna så önskar.

ICOS publicerar årsboken *Onoma*, som hittills utkommit med 47 nummer. Från början var *Onoma* en bulletin med främst bibliografisk och annan kortfattad information. Numera är volymerna tematiskt uppbyggd kring artiklar som handlar om t.ex. namnteori (nr 41), urbana ortnamn (nr 42), kommersiella namn (nr 43), afrikansk namnforskning (nr 44) och namnforskningens historia och betydelse (nr 45). Det senaste numret (47) har temat *Names and Law*.

9.3 NORNA

Nordiska samarbetskommittén för namnforskning (NORNA) är en sammanlutning av namnforskare i Norden. Kommittén grundades 1971 och består av sju medlemmar (med suppleanter) från vart och ett av följande länder: Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge och Sverige. Ordförandeskap och sekreterarskap går runt mellan länderna. Kommitténs syfte är att främja onomastisk forskning i de nordiska länderna och att uppmuntra samarbete mellan nordiska forskare.

Under kommitténs överinseende hålls namnforskarkongresser, vanligen vart femte år. Den senaste ägde rum i Norge 2016. Mellan kongresserna har kommittén en samordnande funktion för en omfattande symposieverksamhet, som vanligen omfattar ett eller två, lokalt arrangerade symposier per år. Hittills (2016) har 46 symposier ägt rum på olika platser i Norden eller i närområdet.

Föredrag från kongresser och symposier publiceras vanligen i serien *NORNA-rapporter*, som än så länge utkommit med 92 nummer på det egna NORNA-förlaget. I tidskriften *Namn och bygd* ges varje år, under rubriken Nordisk namnforskning, en översikt över NORNA:s verksamhet samt en krönika över ett urval av den nordiska namnforskningslitteratur som publicerats under året.

På NORNA:s webbplats www.norna.org publiceras Nordisk namnbibliografi, där det finns uppgifter om namnrelaterad litteratur skriven av nordiska forskare från och med år 2003. Bibliografin kompletteras varje år. På webbplatsen finner man också NORNA:s nyhetsbrev, som varje höst och vår rapporterar om aktuella händelser inom namnforskningen i de nordiska länderna, liksom även en förteckning över namnforskare i Norden, för närvarande omfattande drygt 260 personer. Förteckningen innehåller förutom personuppgifter och adresser också uppgifter om aktuella forskningsuppgifter och/eller forskningsintressen.

10 Praktiska skrivråd

Myndigheternas sätt att skriva ortnamn bildar ofta mönster för andra språkbrukare. Därför är det viktigt att ortnamn på skyltar, i handlingar och i information till allmänheten följer gott svenskt språkbruk. Felaktigheter vållar ofta stark irritation hos allmänheten och kan orsaka stora kostnader när de ska rättas till. Om man är det minsta tveksam om korrekt namnform gör man klokt i att ta kontakt med Institutet för språk och folkminnen, som gärna står till tjänst i språkliga frågor. För upplysningar om vart man ska vända sig i namnfrågor, se bilaga 5.

10.1 Stavning, skrivsätt och vissa skrivtecken

Ortnamnen är en del av språket och kan lika litet som andra ord i språket skrivas hur som helst om kommunikationen människor emellan ska fungera utan missförstånd. Att en namnform återges på ett enhetligt sätt på skyltar, kartor och i olika adressregister är självklart av stor betydelse, t.ex. när brandkår, ambulans eller polis ska söka sig fram till en viss adress i kritiska situationer.

Enligt kulturmiljölagen ska ortnamnens stavning följa vedertagna regler för språkriktighet. I praktiken innebär detta att ortnamnen normalt stavas i överensstämmelse med de stavningsregler som tillämpas i den senaste upplagan av Svenska Akademiens ordlista. Namn som *Ältnäs*, *Arlöv*, *Stjärnhov*, *Västervik*, *Vi*, *Värdshusgränden*, *Kvarnböle* ska alltså skrivas just så och inte *Elfnäs*, *Arlöf*, *Stiernhof*, *Westerwik*, *Wii*, *Wärdshusgränden*, *Qvarnböle*. Det historiska värdet hos ett namn ligger i själva namnet, inte i stavningen.

Så kallad gammalstavning försvann ur svenska språket genom 1906 års stavningsreform, som självfallet också omfattade ortnamnen. En del av gammalstavningen är det som kan kallas dekorativ stavning, vilket bl.a. innebär en för-

kärlek för att lägga till extra bokstäver, inte minst i mycket korta namn. I namn som *Ön* och *Os* skjuts ibland in ett *h* efter vokalen, och i namn som slutar på vokal vill man gärna dubblera denna. Detta gäller t.ex. *Bo*, *Mo*, *Se* och *Vi*. Till språkriktigheten hör att vokal inte dubbeltecknas i svenskan. Därför accepteras inte heller att ortnamn i officiella sammanhang skrivs på detta sätt.

Om ett ortnamn redan godkänts av Lantmäteriet och finns med på de allmänna kartorna ska det användas i just denna godkända form i all statlig och kommunal verksamhet. Givetvis bör det användas i den formen även i andra sammanhang.

Logotyper av olika slag bör undvikas på officiella skyltar och i löpande text. Skrivsätt som avviker från det normala bruket i fråga om namn, t.ex. liten begynnelsebokstav, särskrivna sammansättningar, genomgående stora bokstäver eller stor bokstav mitt inne i ett ord, normaliseras, d.v.s. namnen skrivs på vanligt sätt:

Södertorn (inte *SöderTorn*)
Arlanda stad (inte *ArlandaStad*).

Namn på kungligheter normaliseras:

Gustav III:s väg, *Drottning Kristinas gata*, *Hertig Karls backe*.

Övriga personnamn skrivs i allmänhet efter namnbärarens eget sätt att stava:

Carl Larssons väg, *Warfoinges väg*, *Richard Berghs gata*, *Dag Hammarskjölds väg*.

10.1.1 Bindestreck

Bindestreck förekommer i vissa dubbelnamn:

Husby-Långhundra (d.v.s. Husby i Långhundra härad), *Håbo-Tibble* (Tibble i Håbo härad), *Sjogerstad-Rådene* (sammanslagning av församlingarna Sjogerstad och Rådene), *Kramfors-Sollefteå flygplats*.

Av praktiska skäl bör man dock försöka undvika bindestrecksnamn. Speciellt bör bindestreck undvikas i flerordiga namn vars första led utgörs av ett namn i genitiv:

Skånes Fagerhult, *Upplands Väsby*.

Anmärkning: I fastighetsregistret förekommer namn av denna typ men med bindestreck. Det är en teknisk lösning just för detta speciella sammanhang.

10.1.2 Accent

Ord som i andra sammanhang har accent ska ha det även på skyltar och dylikt:

Linnégatan, Allévägen.

Accent sätts ut också vid versaler:

ARMÉNS HUNDSKOLA

10.1.3 Förkortningar

Förkortningar bör endast användas på skyltar eller andra ställen där utrymmet inte medger annat. (Undantag är S:t, S:ta.) Vanliga förkortningar i sådana sammanhang är följande:

N	norra
S	södra
Ö	östra
V	västra
St.	stora
L.	lilla
S:t, S:ta	sankt, sankta
k:a, ka	kyrka
hpl.	hållplats
jvstn	järnvägsstation

Ovanliga förkortningar undviks helt. Observera att väderstrecksbeteckningarna förkortas utan punkt.

10.2 Sammansatta och flerordiga namn

I de flesta fall skapas nya ortnamn efter redan kända mönster. Med få undantag är de flesta nybildade namn antingen **sammansatta** (*Häggvägen, Stortorget, Rosenborgsgatan, Solbackaskolan*) eller av typen **ordfogning**, d.v.s. namnet består av två eller flera ord som skrivs vart och ett för sig men tillsammans bildar en fast enhet (*Drottning Kristinas väg, Gamla landsvägen, Olof Palmes gata, Skärholmens centrum, Täby kyrkby*). Den senare namntypen kallas här i fortsättningen för **flerordiga namn**. Namnbildning genom sammansättning är vanligast, men om slutresultatet av sammansättningen blir en alltför lång eller på annat sätt otymplig bildning kan ett flerordigt namn vara att föredra. Så kan exempelvis det flerordiga namnet *Uttersjöbäckens skola* vara mer lätthanterligt än sammansättningen *Uttersjöbäcksskolan*. När man vill uppkalla en gata, ett torg eller någon annan offentlig plats efter en viss person, står flera namnbildningstyper till buds. Heter personen *Viktor Rydberg* kan man antingen tillämpa sammansättningsprincipen och ge gatan namnet *Viktor Rydbergsgatan*, eventuellt bara *Rydbergsgatan*, eller tillämpa ordfogningsprincipen och bilda det flerordiga

namnet *Viktor Rydbergs gata*. Valet är fritt, men det är lika viktigt att följa vedertagna regler för språkriktighet när man bildar ett ortnamn som att stava namnet rätt.

10.2.1 Sammansatta namn

Att bilda ortnamn genom att sätta samman flera leder till ett enda ord är mycket vanligt men inte helt oproblematiskt. Oftast är det fogen mellan de olika lederna i sammansättningen som orsakar problem. Ska det vara -s- i fogen eller inte? Vad händer med fogen om sammansättningens första led slutar på vokal eller står i bestämd form?

Avgörande för fogeformen i sammansatta ortnamn är hur namnets första led, förleden, ser ut. Består den av ett enda ord eller namn, är den ett sammansatt ord eller namn eller en flerordsförbindelse?

Följande fall är aktuella:

Förleden är ett enkelt (ej sammansatt) ord

När förleden utgörs av ett vanligt, enkelt ord i språket, får ortnamnet samma sammansättningsfog som andra sammansatta ord med detta ord som förled. Svenska Akademiens ordlista ger oftast god vägledning i dessa fall:

Harstigen (jämför *harspår*), *Klippgatan* (jämför *klippskrev*), *Kråkgränd* (jämför *kråkfötter*), *Liljebacken* (jämför *liljeväxt*), *Murkelstigen* (jämför *murkelsås*), *Oxberget* (jämför *oxöga*), *Skogsvägen* (jämför *skogsduva*), *Solgränd* (jämför *solsken*), *Sömmerskegatan* (jämför *sömmersketips*), *Åkeröagen* (jämför *åkerjord*), *Ångsstigen* (jämför *ångsblommor*).

Ibland avviker fogeformen i det regionala språkbruket från det allmänna bruket sådant det avspeglar sig i t.ex. Svenska Akademiens ordlista. Lokala namnformer som *Björnamosen* och *Kråketorpet* känns kanske mer naturliga i språket på orten än de riksspråkliga namnformerna *Björnmossen* och *Kråktorpet* och ska givetvis inte ändras. När man bildar nya namn är det också lämpligt att hålla sig till det redan etablerade bruket på orten. Ändelsen *-are* har bl.a. i Stockholmsområdet den rikssvenska sammansättningsformen *-ar-*, t.ex. *Skomakargatan*, medan man i landets södra och västra delar ofta föredrar *-are-*: *Skomakaregatan*. På liknande sätt varierar förleden *Äppel-* med *Äpple-*: i Lund har man *Äpplehagen*, i Stockholm *Äppelviken*. Viktigt i sammanhanget är dock att man vid namnbeslut följer en konsekvent linje så att man inte inom ett och samma område i det ena fallet beslutar sig för en namnform som *Bagargatan*, i det andra för *Garvaregränd*.

Förleden är ett enkelt (ej sammansatt) ortnamn eller personnamn

a) När förleden utgörs av ett enkelt ort- eller personnamn som slutar på vokal tillkommer i allmänhet inget -s- i sammansättningsfogen:

Agnegatan, *Auroragränd*, *Bölebadet*, *Dianavägen*, *Lundaskolan*, *Oslogatan*, *Skånegatan*, *Vällingehemmet*, *Sturefors*.

b) När förleden utgörs av ett enkelt ort- eller personnamn som slutar på konsonant (utom *s*, *x* och *z*) tillkommer ofta ett *-s-* i fogen mellan förled och efterled:

Sareksvägen, Eriksberg, Henriksdal, Knutsbacken, Eskilsgatan, Odinsborg, Döbelngatan, Frödingsvägen, Geijersgården, Lidnersgatan, Palmérsvägen.

Undantagen är dock många och bruket kan variera, i synnerhet när förleden utgörs av ett släktnamn:

Brinellovägen, Cardellgatan, Nobelgatan (men Fryxellsgatan i Stockholm och Linellsvägen i Norrköping); Molinvägen, Tessinparken, Wallingatan (men Hedinsgatan) i Stockholm; Tegnérsgatan i Stockholm och Uppsala (men Tegnérsgatan i Göteborg); Nicandervägen, Solandergatan (men Schylandersvägen) i Stockholm. Jämför även Odengatan i Stockholm, men Odensgatan i Uppsala.

När förleden utgörs av utländska, enkla ortnamn utelämnas ofta foge-*s*:

Fyngatan, Londonkajen, Lützensgatan.

c) När förleden utgörs av ett enkelt ortnamn och står i bestämd form förlorar den i vissa fall den bestämda slutartikeln. Detta gäller särskilt äldre, sedan länge etablerade bildningar. Inget *-s-* tillkommer i sammansättningsfogen:

Vätterleden (till sjönamnet Vättern), Mälarbaden (till sjönamnet Mälaren), Tämnavägen (till sjönamnet Tämnavägen), Brännavägen (till namnet Brännan).

I andra fall, där ett äldre etablerat mönster saknas, behålls ofta den bestämda slutartikeln. Ortnamnet i sin bestämda form uppfattas då snarast som en stelnad enhet. Inte heller i dessa fall tillkommer något *-s-* i sammansättningsfogen:

Knyppplanvägen (till Knyppplan, namn på f.d. järnvägsstation), Flatenbadet (till sjönamnet Flaten), Holmenskolan (till Holmen), Vilanvägen (till gårdsnamnet Vilan), Vretenvägen (till Vreten), Stäketbron (till ortnamnet Stäket; det äldre ordbildningsmönstret finns dock kvar i ortnamnen Stäkssundet och Stäksön).

Förleden är ett sammansatt ord, ortnamn eller personnamn

a) När förleden består av ett redan sammansatt ord eller ett sammansatt namn som slutar på konsonant (utom *-s*, *-x* eller *-z*) tillkommer vanligen ett *-s-* i fogen mellan förled och efterled:

Alfågelsgränd, Dalkarlsbacken, Höståkersvägen (däremot Åkervägen där förleden är ett enkelt ord, se s. 51), Istappsgränd, Måbärsvägen, Runstensslingan;

Brännbolsvägen, Ekedalsvägen, Ersmarksbodarna, Halmstadsvägen, Sunnanvindsgård, Ursviksgatan, Västeroviksvägen;

Bondesongatan, Rudbecksvägen, Stiernhielmsvägen, Torstenssongatan.

Observera att regeln gäller också när efterleden börjar på *s*-:

Heidenstamsskolan, Kolarängsskolan, Olofslundsskolan, Sammilodalsskolan, Blecktornsstigen, Tranebergsslingan.

Av naturliga skäl utelämnas *foge-s* när förleden slutar på *-s,-x* eller *-z*:

Packhuskajen, Hundkexvägen, du Rietzvägen.

Också när förleden slutar på konsonantkombinationerna *-sk* och *-st* kan *foge-s* i vissa fall (av uttalsskäl) utelämnas:

Skrämträskskolan, Almqvistskolan.

b) När förleden utgörs av ett sammansatt namn eller ett sammansatt ord som slutar på vokal tillkommer ofta inget *-s-* i fogen mellan förled och efterled:

Hjoggböleliden, Norrbackagatan, Stenkullaskolan, Viksjöleden, Skälbysskolan.

När förleden utgörs av ett redan sammansatt ord som i sin grundform slutar på vokalen *-a*, ersätts denna vokal i vissa fall av vokalen *-e*, i andra fall av *foge-s*:

Brevduvegränd, Dansbanevägen, Folkskolegatan, Gulmårevägen, Iskanegränd, Vitsippsvägen, Skolflicksvägen.

Många gånger kan valet vara fritt mellan t.ex. *Gullvios-* och *Gullvive-*, *Ringbloms-* och *Ringblomme-*, *Snöflings-* och *Snöflinge-*, *Snörips-* och *Snöripestigen*. I andra fall kan det vara klokt att tillämpa samma princip som i andra sammansättningar med samma förled:

Vindruvsgränd hellre än *Vindruvegränd* (jämför med *vindruvsklase*), *Blåsippsvägen* hellre än *Blåsippevägen* (jämför med *blåsippsblå*), *Pepparkaksgränd* hellre än *Pepparkakegränd* (jämför med *pepparkakshjärta*).

När förleden utgörs av ett sammansatt ord som i sin grundform slutar på vokalen *-e*, ersätts vokalen i vissa fall med *foge-s*, i andra fall bibehålls den oförändrad:

Skalbaggsstigen (jämför *skalbaggsamling*), *Snödroppsgången* (jämför *snödroppslökar*), *Tallkottsbacken* (jämför *tallkottsfrön*), *Domherrevägen* (jämför *domherresläktet*), *Rödhakevägen* (jämför *rödhakehona*).

c) När förleden utgörs av ett sammansatt geografiskt namn, som står i bestämd form, faller den efterställda bestämda artikeln i regel bort. Om namnet i obestämd form slutar på konsonant tillkommer ett -s- i fogen enligt huvudregeln:

Bråviksvägen (till *Bråviken*), *Garphyttegången* (till *Garphyttan*), *Hökmossevägen* (till *Hökmossen*), *Svartågatan* (till *Svartån*), *Åbyskolan* (till *Åbyn*).

Förleden är ett flerordigt namn

a) När förleden utgörs av ett flerordigt namn som slutar på vokal saknas foge-s:

Grev Turegatan, *Olaus Petrigatan*, *Gustav Vasagatan*, *Spånga kyrkväg* (till *Spånga kyrka*), *Tensta hagväg* (till *Tensta hage*).

b) När förleden utgörs av ett flerordigt namn som slutar på konsonant tillkommer ett foge-s:

Birger Jarlsgatan, *Gustav Adolfsparken*, *Jenny Lindsskolan*, *Jakob Westinsgatan*, *Viktor Rydbergsgatan*, *Sankt Eriksplan*, *Mäster Samuelsgatan*, *Örby slottsväg* (till *Örby slott*).

10.2.2 Flerordiga namn

Ett flerordigt ortnamn, alltså ett ortnamn som bildats med hjälp av ordfogning (jämför s. 50), består av flera särskrivna leder som tillsammans bildar en ny språklig enhet med en egen, självständig betydelse. Den första leden i ett flerordigt namn kan vara t.ex. ett adjektiv:

Tysta gatan, *Gröna stigen*, *Lilla Essingen*, *Stora torget*, *Södra vägen*.

Vanligast är att den första leden utgörs av ett ortnamn, ett personnamn eller en personbeteckning i genitiv, medan den senare leden utgörs av ett lokalbetecknande ord som *län*, *kommun*, *kyrka*, *skola*, *gård*, *gata*, *väg*, *torg* etc. De båda lederna bildar tillsammans, trots att de fortfarande skrivs isär, en ny enhet, ett nytt namn:

Nynäshamns kommun, *Skansbergets skola*, *Spånga kyrka*, *Creutz väg*, *Jenny Nyströms gata*, *Garvar Lundins gränd*, *Mäster Mikael's gata*, *Nils Ferlins torg*, *Viktor Rydbergs gata*.

Genitiv i flerordiga namn

Genitivformen av den första leden i flerordiga namn uttrycks på olika sätt:

a) Namn som slutar på konsonant (utom *-s*, *-x* och *-z*) får *-s* i genitiv när namnet tillsammans med ett följande lokalbetecknande ord bildar ett nytt, flerordigt namn:

Aroidsjaur's kommun, Eds kyrka, Jakobsbergs folkhögskola, Järpens industriområde, Skärholmens centrum, Tjusts skärgård, Bolinders strand, von Döbelns väg.

Observera att denna regel gäller även om slutkonsonanten inte uttalas:

Kristianstads kommun, Karlstads universitet.

Undantag: Ortnamn och personnamn som slutar på *-s*, *-x* och *-z* får inget *-s* i genitiv och behöver i allmänhet inte heller ha någon apostrof för att utmärka genitivformen:

Dillnäs kyrka, Jutas backe, Kalix kommun, Biskop Nils väg, Creutz väg, Edward Schwarz plan.

Latiniserade personnamn som slutar på *-us*, t.ex. *Salvius*, *Berzelius*, fick i äldre namnskick ofta latinsk genitivändelse: *Salvii gränd*, *Berzelii park*. Numera behåller man personnamnets grundform:

Oscar Montelius gata, Olaus Magnus väg.

Om genitivformen av ortnamnen *Falun* och *Kalmar* i flerordiga namn, se b).

b) Ortnamn som slutar på vokal får inget genitiv-*s* när ortnamnet tillsammans med ett följande lokalbetecknande ord bildar ett nytt, flerordigt namn i s.k. fast sammansättning (jämför dock under "tillfälliga sammanställningar" nedan):

Blekinge län, Uppsala slott, Södertälje kanal, Malmö central, Järfälla kyrka.

Till denna grupp hör (av språkhistoriska skäl) också *Falun* och *Kalmar*:

Falu koppargruva, Kalmar lasarett.

Undantag: Plurala ortnamn som slutar på vokal får genitiv-*s* i förbindelser som:

Bruksvallarnas stugby, Dalarnas län.

c) Personnamn som slutar på vokal får ett genitiv-s när namnet tillsammans med ett följande lokalbetecknande ord bildar ett nytt, flerordigt ortnamn:

Kapten Liljas väg, Mor Annas gränd.

I mera tillfälliga sammanställningar (som inte är namn) har även ortnamn som slutar på vokal samt ortnamnen *Falun* och *Kalmar* -s i genitiv:

Malmös invånare, Södertäljes befolkning, Uppsalas gatunät, Faluns busslinjer, Kalmars belägring.

Stor och liten bokstav i flerordiga namn

I flerordiga namn skrivs som regel bara den första leden med stor bokstav:

Göta kanal, Torhamns udde, Åkers styckebruk, Närlunda gård, Mariedals slott, Drottningholms värdshus, Karolinska sjukhuset, Stockholms universitet, Sernanders väg, Gamla landsvägen, Gröna stigen, Lilla torget, Lugna gatan, Smista allé, Södra vägen.

Några kommuner, bl.a. Stockholm och Göteborg, har i strid mot denna regel genomfört skrivning med stor bokstav hos alla led i flerordiga namn, t.ex. *Karl XII:s Torg, Klara Strand, Olof Palmes Gata*. Ett en gång olyckligt fattat beslut har här visat sig svårt att ändra, i huvudsak av ekonomiska skäl.

Senare led som själva utgör egennamn behåller naturligtvis sin stora bokstav:

Gotska Sandön, Hallands Väderö (till skillnad från Väderöarna i Bohuslän), Lilla Kungsgatan, Lilla Övre Slottsgatan, Mäster Mårtens väg, Norra Storgatan, Nya Stationsgatan, Sankt Olofsgatan, Stora Rör, Södra Vi, Upplands Väsby, Östra Ämtervik.

Bilaga 1

Tabell över beslutsfattare

Objekt	Remissinstans/ Rådgivare	Beslutande	Reglering, anm.
Län	Lantmäteriet samt Institutet för språk och folkminnen, enligt praxis	Regeringen bereder Riksdagen beslutar	Kungörelsen (1973:105) om länsbeteckningar
Kommuner, landstingskommuner	Lantmäteriet samt Institutet för språk och folkminnen, enligt praxis	Kammarkollegiet bereder Regeringen beslutar	Lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och landsting, 1 kap. 1 §
Socken		De fastställda socken- namnen återges i fastig- hetsregistret som för- valtas av Lantmäteriet	
Distrikt		Regeringen	Förordning (2015:493) om distrikt
Trakter (i fastighets- registret)	Institutet för språk och folkminnen, Riksantikvarieämbetet, samt berörda fastighetsägare och kommuner	Lantmäteriet	Förordning (2000:308) om fastighetsregister, 19 §
Kvarter (i fastighets- registret)	Lantmäteriet	Kommunen	Förordning (2000:308) om fastighetsregister, 20 §
Stift		Kyrkomötet	Kyrkoordningen, 37 kap. 23 §
Församlingar, pasto- rat, kontrakt, kyrkliga samfälligheter	Lantmäteriet, Institutet för språk och folkminnen	Stiftsstyrelsen	Kyrkoordningen, 37 kap. 35-37 §

Objekt	Remissinstans/ Rådgivare	Beslutande	Reglering, anm.
Nationalparker		Regeringen	Nationalparksförordning (1987:938)
Nationalstadsparker		Regeringen	
Järnvägsstationer, trafikplatser	Lantmäteriet (enl. praxis)	Transportstyrelsen	Järnvägsförordning (2004:526) 2 kap. 2 §
Statistiska tätortsbeteckningar	Berörd kommun, länsstyrelse, Riksantikvarieämbetet samt Institutet för språk och folkminnen	Lantmäteriet	Förordning (2009:946) med instruktion för Lantmäteriet, 5 § 7 p
Bebyggelse	Institutet för språk och folkminnen	Lantmäteriet	Förordning (2009:946) med instruktion för Lantmäteriet, 5 § 7 p
Naturlokaliteter	Institutet för språk och folkminnen	Lantmäteriet	Förordning (2009:946) med instruktion för Lantmäteriet, 5 § 7 p
Fyrar och annan utmärkning för sjöfart	Lantmäteriet	Sjöfartsverket	Förordning (2007:1161) med instruktion för Sjöfartsverket, 2 § 6 p
Lokaliseringsmärken för vägvisning	Lantmäteriet (som stöd vid behov)	Väghållningsmyndig- heten	Vägmärkesförordning (2007:90)
Naturreservat	Lantmäteriet, Institutet för språk och folk- minnen (som stöd vid behov)	Länsstyrelsen eller kommunen	Miljöbalken, 7 kap. 4 §.
Kulturresevat		Länsstyrelsen eller kommunen	Miljöbalken, 7 kap. 9 §.
Belägenhetsadresser		Kommunen	Lag (2006:378) om lägenhetsregister

Objekt	Remissinstans/ Rådgivare	Beslutande	Reglering, anm.
Postadresser (Postorter)	Institutet för språk och folkminnen	Postnummerrådet	PostNords faktablad Postnummersystemet i Sverige 2013. I avtal med staten finns en passus om "god ortnamnsred" (sic)
Flygplatser		Luftfartsverket i samråd med ev. ägare enligt deras lista AIP (Aeronautical Information Publication)	Saknas
Vägar, gator, allmänna platser inom detaljplan	Lantmäteriet, Institutet för språk och folkminnen (som stöd vid behov)	Kommunen	Saknas
Stadsdelar		Kommunen	Saknas
Kommunala inrättningar, skolor, m.m.		Kommunen	Saknas
Hållplatser och mindre stationer, inte järnväg		Trafikföretaget	Saknas
Vägar och gator utanför detaljplan	Lantmäteriet (som stöd vid behov)	Väghållaren	Saknas
Trafikplatser, rast- platser vid allmän väg	Lantmäteriet (som stöd vid behov)	Väghållningsmyndigheten	Saknas

Bilaga 2

Lästips

För den som vill fördjupa sig i ämnet ortnamnsvård finns numera en mycket omfattande litteratur. Från 1970-talet och framåt har bl.a. symposier och statliga utredningar resulterat i rapporter som på olika sätt speglar aktuella tendenser.

Ett arbete förtjänar en särskild kommentar. Det gäller betänkandet **Ortnamns värde och vård** (SOU 1982:45), som är den första grundliga genomgången av statlig och kommunal ortnamnsverksamhet i Sverige. Där beskrivs ortnamnsvårdens framväxt från början av 1900-talet och det aktuella läget kring 1980. Boken är en utmärkt introduktion i ämnet.

1989 utkom Svenska Kommunförbundets skrift **Ortnamn. Namngivning och namnskick i kommunerna**. Den är i många stycken en föregångare till den här handledningen. Som titeln anger är den särskilt inriktad mot arbetet i våra kommuner, men många avsnitt är allmänt hållna och belyser ortnamnen socialt, historiskt och språkligt på ett sätt som är lika giltigt idag som då. Boken avslutas med en utförlig litteraturförteckning.

Lagtexten om god ortnamnsred grundar sig på ett förslag i Kulturarvsutredningens betänkande **Skyddet av kulturmiljön** (SOU 1996:128), som har ett särskilt kapitel om ortnamn. I detta beskrivs följderna av 1982 års betänkande – t.ex. tillkomsten av Ortnamnsrådet – och utvecklingen därefter bl.a., beträffande diskussionerna om lagskydd för ortnamn. Dessa två betänkanden kompletterar varandra väl som beskrivningar av offentlig svensk ortnamnsverksamhet under nära hundra år (och har också en längre respektive en kortare litteraturlista). Två symposierrapporter fördjupar delar av detta. 1994 publicerade Riksantikvarieämbetet **Ortnamn värda att värda** med föredrag från symposiet Ortnamnskultur. Året därpå gav dåvarande Ortnamnsarkivet i Uppsala ut handlingarna från ett symposium med titeln **Behövs en ortnamnslag?**

1992 startade dåvarande Lantmäteriverket skriftserien **Ortnamn och namnvård**, där denna handledning ingår. Som framgår av omslagets baksida har några teman hittills varit bl.a. fastighetsregistrets ortnamn, uppteckning av ortnamn samt samiska ortnamn. De senare är även föremål för en grundlig litteraturgenomgång av Håkan Rydving i uppsatsen **Samiska ortnamn – en litteraturöversikt och bibliografi** (i: Ortnamnsällskapets i Uppsala årsskrift 1995). Beträffande god ortnamnsred vill vi också hänvisa till RAÄ:s skrift **Ortnamnen och kulturminneslagen** (se s. 14).

I **Svenska skrivregler** utgivna av Språkrådet (vid Institutet för språk och folkminnen) ges praktiska skrivråd, som ibland rör sig i ett gränsområde mellan ortnamn och allmänspråkliga frågor. Där ges rekommendationer för hur man skriver och utformar texter i olika sammanhang, däribland ortnamn.

I ämnet ortnamnsforskning finns två svenska handböcker, som båda i första hand får sökas på bibliotek. Bengt Pamps **Ortnamnen i Sverige** kom ut i sin femte upplaga 1988, och Harry Ståhls **Ortnamn och ortnamnsforskning** i en andra upplaga 1976. De har använts länge inom kurser i namnforskning, såväl vid universitet och högskolor som i studiecirkel och liknande. Böckerna berättar

översiktligt hur man gör när man tolkar ortnamn, vilka redskap och hjälpmedel som behövs, vilka begrepp och termer som används, och naturligtvis vad de vanligaste namnen och namntyperna står för. Man får kortare översikter över utbredning, ålder, betydelse samt ganska omfattande listor med litteratur kring olika geografiska områden och kring olika typer av namn.

Namn och namnforskning. Ett levande läromedel om ortnamn, personnamn och andra namn är ett digitalt läromedel i namnforskning, avsett att vara ett modernt komplement till de ovannämnda läroböckerna. Det har utarbetats vid Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet och Institutet för språk och folkminnen, med Staffan Nyström som huvudredaktör. Detta läromedel kan laddas ner från Uppsala universitets hemsida och användas kostnadsfritt.

Jan Paul Strids **Kulturlandskapets språkliga dimension. Ortnamnen** är utgiven av Riksantikvarieämbetet och kom ut i en andra upplaga 1999. Denna bok sätter in ortnamnen i sitt kulturhistoriska sammanhang. Man får insikt i hur namn kommer till, hur de fungerar och används. Fokuseringen på sambandet mellan olika ingredienser i kulturlandskapet och ortnamnen är den här bokens styrka: hur har bebyggelsestrukturen, kommunikationerna, jakt, fångst, jordbruk, lövtäkt, röjningsbruk, svedjande m.m. satt spår i fr.a. det äldre namnskicket.

Staffan Nyströms **Smånamn och andra ortnamn** gavs ut av Riksantikvarieämbetet 2003. Den är en populärt hållen monografi som kretsar kring sådana lokalt brukade namn som skapades med det gamla bondesamhället som grund, namn som ofta förbigås i andra böcker. Boken är rikt illustrerad och tematiskt ordnad i korta kapitel, där exempel från hela landet får vittna om hur jordbruk, djur, jakt, fiske, folketro, yrken, samfärdsel, personer m.m. har fastnat i fr.a. de lite yngre namnen.

Svenskt ortnamnslexikon, 2016. Utarbetat vid (numera) Institutet för språk och folkminnen och Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. Red. Mats Wahlberg. Gavs ut 2003 och i en ny utökad upplaga 2016. Detta är ett lexikon över ortnamn i Sverige från A till Ö. I boken behandlas drygt 6 000 namn, de flesta svenska, men också många på samiska, finska och meänkieli. Efter namnets uppslagsform följer en lokalisering av orten, äldre namnbelägg samt namntolkning. Dessutom finns särskilda artiklar om de vanligaste efterlederna och en mycket omfattande litteraturförteckning.

Utrikes namnbok innehåller översättningar till engelska, tyska, franska, spanska och, i viss utsträckning finska och ryska, av namn på myndigheter och organisationer, EU-organ och länder. Dessutom innehåller den statliga tjänstetitlar. Publikationen ges ut av Regeringen och Utrikesdepartementet ansvarar för utgivningen. Utrikes namnbok finns att ladda ner kostnadsfritt från Regeringens hemsida.

Svenska ortnamn - uttal och stavning är en publikation som gavs ut av Lantmäteriverket och Svenska språknämnden 1991. Den redovisar uttal och officiell stavning för drygt 3000 ortnamn i Sverige, inklusive ortnamn på finska och samiska.

Bilaga 3

Namnårsdsgruppens rekommendationer för myndighetsnamn

Som ett exempel på Namnårsdsgruppens arbete presenteras här gruppens rekommendationer för myndighetsnamn.

1. Kom ihåg att ett begripligt språk hör till språklagens (SFS 2009:600) krav på god service inom förvaltningen. Till ett begripligt språk hör även namn. Ett bra myndighetsnamn är enkelt att komma ihåg, förstå, skriva och uttala.
2. Grunda varje namnförslag på goda språkliga argument. Man bör eftersträva att expertis på språk och namn anlitas när namn planeras. Namnårsdsgruppen kan bistå.
3. Namnet bör vara genomskådligt, d.v.s. i möjligaste mån avspegla myndighetens huvudsakliga verksamhet, men behöver inte täcka allt.

Exempel: Myndigheter som inte har tillsyn eller kontroll som sin huvuduppgift bör inte benämnas inspektion. (Detta förutsätter en beskrivning av de olika namnelement som förekommer i myndighetsnamn och en vald indelning i olika typer. Jfr dagens indelning i t.ex. enrådighetsmyndighet, styrelsemyndighet och nämndmyndighet; förvaltningsmyndigheter, regering och domstolar och andra benämningar som kunskapsmyndigheter, statliga ämbetsverk etc.)

4. Jämför med andra myndighetsnamn och överväg om paralleller kan göras. Undvik dock att återanvända existerande namnformer eller att skapa konkurrerande namnformer.

Exempel: En ny myndighet med har tillsyn eller kontroll som sin huvuduppgift skulle lämpligen kunna kallas *Inspektionen för X* eller *X-inspektionen*.

5. Undvik fantasinamn, eufemismer (förskönande namn), ordlekar och andra namn som riskerar att bli svårbegripliga eller störande för vissa. Någon form av signal om att det handlar om en myndighet bör ingå i namnet (t.ex. -myndigheten, -verket, -styrelsen, -inspektionen).

Exempel: *Välkomstservice* i stället för *Migrationsverket*.

6. Överväg om en kortform av namnet behövs. Sådana kortformer kan fungera som fullödiga namn, men de bör planeras så att det av dem direkt framgår vilken den längre formen är. Samtidigt bör de inte ge upphov till missförstånd.

Exempel: *Myndigheten för X-analys* omtalas ofta som *X-analys* vilket ställer krav på versal så att namnkaraktären framgår i exempel som "Vi arbetar med X-analys."

Exempel: *Verva för Verket för förvaltningsutveckling* var inte genomskådligt. (En kortform bör inte vara myndighetens enda namnform. Ange tydligt hur en ev. kortform ska användas i olika typer av myndighetskommunikation.)

7. Överlag bör man vara försiktig med användning av förkortningar av myndighetsnamnet. En förkortning bör inte vara myndighetens enda namnform. Ange tydligt hur en ev. förkortning ska användas i olika typer av myndighetskommunikation. Förkortningar av namnet bör baseras på det svenska namnet – och behållas i text på annat språk. Det är alltså inte tillrådligt att skapa en förkortning baserad på namnet på ett annat språk.
8. Se till att namnet lämpar sig för dem som behöver namnen och som berörs av myndighetens verksamhet. Prioritera således medborgarkontakten framför "säljpotentialen" i namnet.
9. Val av namn bör inte påverkas av grafiska (t.ex. logotyper och annan gestalttext) eller tekniska (t.ex. domännamn och e-postadresser) aspekter utan följa gängse skrivregler för namn, t.ex. användning av stora och små bokstäver. (Dessa regler finns beskrivna i t.ex. Svenska skrivregler (Språkrådet och Liber 2008), Myndigheternas skrivregler (Språkrådet och Fritzes 2014), Skrivregler för svenska och engelska från TNC (TNC 100) (TNC 2004).
10. Tänk även på uttalet vid val av namn: namnet ska vara lätt att säga och bör inte i uttalet kunna förväxlas med något annat namn. Detta blir särskilt viktigt vid kortformer och förkortningar.

Exempel: Vissa förkortningar kan uttalas både bokstav för bokstav och som ett ord, t.ex. EVO /e-ve-o:/ eller /e:vo/.

11. Kom ihåg att huvudspråket i Sverige enligt språklagen är svenska. Myndigheter ska därför ha ett namn på svenska (vilket naturligtvis inte utesluter namn på andra språk). Detta gäller i princip även namn på avdelningar och enheter.
12. Överväg om ytterligare förtydligande nationalitetsangivelse – av typen Statens, Sveriges, Nationella ... – behövs (förutom svenska språket), inte minst vid översättningar, t.ex. om ett namn sammanfaller med ett namn i ett annat land. (Rekommendationer för detta finns i Utrikes namnbok: www.regeringen.se/content/1/c6/04/11/46/45595cc2.pdf)

Exempel: I form av en fast del av namnet: *Swedish Patent and Registration Office – Patent- och registreringsverket (PRV)*
I form av ett tillfälligt förklarande tillägg: *Språkrådet i Norge, Språkrådet i Sverige.*

13. Myndigheter kan behöva ett namn på andra språk, t.ex. för målgrupper med bristande svenskunskaper. När sådana namn behövs är det viktigt att rådgöra med namnexperter och professionella översättare. Kravet om genomskådlighet bör gälla även namn på andra språk.

Exempel: *Alkoholsortimentsnämnden – Alcoholic Beverages Product Range Board.*

Namn på andra språk bör endast användas i kommunikation på ifrågavarande språk. (Utländska motsvarigheter till namn på svenska myndigheter finns samlade i Utrikes namnbok:

www.regeringen.se/content/1/c6/04/11/46/45595cc2.pdf)

Kommentar: Även om myndigheten önskar använda det svenska namnet även på andra språk kan det ändå finnas behov av en officiell motsvarighet på andra språk. Risken är annars att det uppstår olika varianter när t.ex. översättare och tolkar omnämner myndigheten på sina målspråk.

14. I kontroversiella namnfrågor kan det vara lämpligt att be Namnvårdsgruppen om råd.

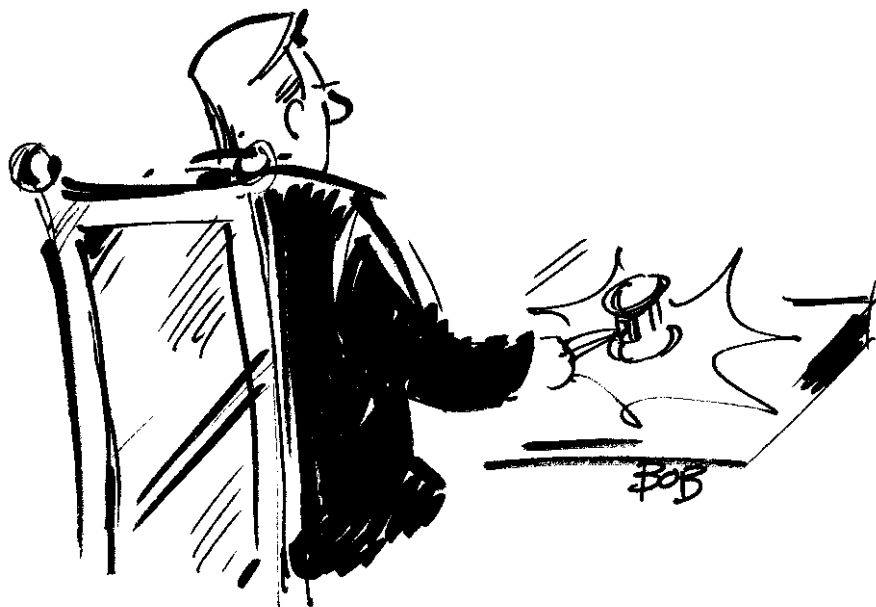

Bilaga 4

FN-resolutioner och UNGEGN

De konkreta produkterna av FN-arbetet med "geografiska namn" (se 9.1) är resolutioner som antas vid de konferenser, som genomförs av den s.k. expertgruppen (*United Nations Group of Experts on Geographical Names, UNGEGN*). De kan liknas vid internationella standarder, och det rimliga är givetvis, att länder som varit med om att rösta igenom en resolution sedan själva söker efterleva rekommendationerna i denna.

Sammanlagt har cirka 200 resolutioner antagits i syfte att driva det internationella standardiseringsarbetet framåt. Det ankommer sedan på expertgruppen att på olika sätt följa upp och genomföra dem. Den tar över mellan konferenserna, främst genom arbetsgrupper, och har till sin hjälp ett sekretariat vid FN:s huvudkontor i New York.

Vissa grundläggande resolutioner antogs redan vid den första konferensen 1967, och av särskild betydelse är resolution 4. (Se originaltext nedan.) Den innehåller rekommendationer om nationella ortnamnsmyndigheter, namninsamling, principer för handläggning, flerspråkiga områden samt nationella ortnamnsförteckningar. Resolutionen beskriver ingående vilka hänsyn som bör beaktas vid nationell ortnamnsstandardisering, och den har alltsedan dess utgjort basen i detta FN-arbete.

Särskilt relevanta för de frågor som tas upp i denna handledning är ytterligare fem resolutioner, som här återges i original. De är antagna vid konferenser 1972, 2002 (två), 2007 och 2012. De handlar om minoritetsspråk, memorialnamn, ortnamn som kulturarv samt kommersiella namn.

National standardization 1967: I/4

The Conference,

Recognizing that the national standardization of geographical names provides economic and practical benefits to individual nations,

Further recognizing that national standardization of geographical names by all nations is an essential preliminary to international standardization,

1. *Requests* that the following recommendations on the national standardization of geographical names be reviewed by the proper United Nations authorities;
2. *Urges* that these recommendations be conveyed to all Member States and interested international organizations for favourable consideration.

RECOMMENDATION A. NATIONAL NAMES AUTHORITIES

It is recommended that, as a first step in international standardization of geographical names, each country should have a national geographical names authority:

- (a) Consisting of a continuing body, or co-ordinated group of bodies, having clearly stated authority and instructions for the standardization of geographical names and the determination of names standardization policy within the country;
- (b) Having such status, composition, function and procedures as will:
  - (i) Be consistent with the governmental structure of the country;
  - (ii) Give the greatest chance of success in the national names standardization programme;
  - (iii) As appropriate, provide within its framework for the establishment of regional or local committees according to area or language;

- (iv) Provide for consideration of the effects of its actions on government agencies, private organizations and other groups and for the reconciliation of these interests, as far as possible, with the long-range interests of the country as a whole;
- (v) Make full use of the services of surveyors, cartographers, geographers, linguists and any other experts who may help the authority to carry out its operations efficiently;
- (vi) Permit record keeping and publication procedures that will facilitate the prompt and wide distribution of information on its standardized names, both nationally and internationally.

It is recommended that those countries which have not yet begun to exercise their prerogative of standardizing their geographical names on a national basis should now proceed to do so.

It is further recommended that the appropriate United Nations office be kept informed by each national names authority of its composition and functions, and of the address of its secretary.

RECOMMENDATION B. COLLECTION OF GEOGRAPHICAL NAMES

For each geographical name which is to be standardized, it is recommended that:

- (a) The field and office research be as complete as possible in order to provide information on the following points:
  - (i) Written and spoken form of the name and its meaning according to local inhabitants;
  - (ii) Spelling in cadastral documents and land registers;
  - (iii) Spelling on modern and old maps and in other historical sources;
  - (iv) Spelling in census reports, gazetteers and other relevant documents of value;
  - (v) Spelling used by other local administrative and technical services;
- (b) The local spoken form of the name be recorded on tape and written in the phonetic notation approved by the national names authority;
- (c) The character, extent and position of the feature named be determined -- in this regard it should be noted that aerial photographs can provide useful supplementary information -- and recorded as accurately as possible, and that the meaning of the generic terms used locally be clearly defined;
- (d) If possible, at least two local independent sources be consulted for each inquiry.

It is further recommended that personnel responsible for the collection of names should have training adequate to recognize and deal with the linguistic problems (phonetic system, grammatical structure and orthography), geographic phenomena and terminology that they are likely to encounter.

RECOMMENDATION C. PRINCIPLES OF OFFICE TREATMENT OF GEOGRAPHICAL NAMES

It is recommended that each names authority formulate, adopt and define the guiding principles and practices that it will normally apply in the course of operation.

These principles and practices should cover:

- (a) Formal procedures to be followed in the submission to the authority of proposals for new names or changes in names;
- (b) Factors that the authority will take into account when considering name proposals, such as:
  - (i) Current usage;
  - (ii) Historical background;
  - (iii) Treatment in multilingual areas and in unwritten languages;
  - (iv) The extent to which hybrid names should be avoided;
  - (v) Avoidance of repetition of names;
  - (vi) Avoidance of more than one name for one feature;
  - (vii) Clarification of the precise extent of application of each individual geographical name, including the naming of the whole and the parts of major features;
  - (viii) Elimination of objectionable names;
- (c) Rules of writing names applied by the authority;
- (d) Procedures whereby all interested parties may express their views on a name proposal prior to decision by the authority;
- (e) Formal procedures for promulgation of the authority's decisions and for ensuring that standardized names shall appear on the national maps.

In the elaboration of these principles it is recommended that:

- (1) Unnecessary changing of names be avoided;
- (2) The spelling of geographical names be as much as possible in accordance with the current orthographic practice of the country concerned, with due regard to dialect forms;
- (3) Systematic treatment of names should not operate to suppress significant elements;
- (4) Where some names occur in varying or grammatical forms, the national names authority should consider making one of these forms the standard name (for nouns that can be declined, it will normally be the nominative case);
- (5) In all countries in whose languages the definite article can enter into geographical names, the national names authority should determine which names contain the definite article and standardize them accordingly. For languages in which both definite and indefinite forms exist for all or most names, it is recommended that standardization be based on one or the other form;
- (6) All countries set up standards for the use of abbreviations of elements in their geographical names;

- (7) A system be devised in each country for the treatment of compound names.

It is further recommended that the names authority give adequate publicity to these principles and practices.

RECOMMENDATION D. MULTILINGUAL AREAS

It is recommended that, in countries in which there exist more than one language, the national authority as appropriate:

- (a) Determine the geographical names in each of the official languages, and other languages as appropriate;
- (b) Give a clear indication of equality or precedence of officially acknowledged names;
- (c) Publish these officially acknowledged names in maps and gazetteers.

RECOMMENDATION E. NATIONAL GAZETTEERS

It is recommended that each names authority produce, and continually revise, appropriate gazetteers of all its standardized geographical names.

It is further recommended that, in addition to the standardized names, each gazetteer include, as a minimum, such information as is necessary for the proper location and identification of the named features.

In particular, it is recommended that the following be included:

- (a) The kind of feature to which the name applies;
- (b) Precise description of the location and the extent, including a point position reference if possible, of each named feature;
- (c) Provision for the parts of natural features to be additionally defined by reference to the whole and for the names of extended features to be defined as necessary by reference to their constituent parts;
- (d) Such information on administrative or regional areas as is considered necessary and, if possible, reference to a map or chart within which the features lie;
- (e) All officially standardized names for a feature, if there are more than one; and provision for cross-reference to be made to names previously used for the same feature.

When national authorities determine it possible, both technically and economically, they may include such information on geographical names as gender, number, definite and indefinite forms, position of stress, tone and pronunciation in the system of the International Phonetic Association and such other linguistic information as may lead to the better understanding and use of names both nationally and internationally.

Problems of minority languages

1972: II/36

The Conference,

Noting that in some areas, e.g., the Lappish-speaking part of northern Europe, a minority language is spoken inside the territory of more than one country,

Noting further that geographical names in the minority language are sometimes spelt according to different principles in the different countries where the minority language is spoken,

Recognizing the desirability of a uniform treatment of the names in the minority language in such areas,

Recommends that, where possible, the countries in question, in consultation with native speakers of the minority language:

- (a) Adopt a common orthography for all geographical names of the minority language;
- (b) Use that orthography for the standardization of the place names in the minority language in their territory;
- (c) Publish the standardized names in their official maps and national gazetteers.

Commemorative naming practices for geographical features

2002: VIII/2

The Conference,

Noting that the use of names of persons or events to designate features for commemorative purposes or as geographical reminders constitutes an active practice,

Recognizing that the attribution of a personal name to a geographical feature during the lifetime or shortly after the death of a person is a widespread practice,

Recalling that, during a meeting of 1960, the United Nations Group of Experts on Geographical Names acknowledged that naming or renaming of a geographical feature to include the name of a living person could be a source of problems,

Recognizing that this practice is generally disadvantageous, as this type of designation is subject to subsequent changes not recommended by the Conference,

Noting that little guidance exists on the practice of adopting a personal name during the lifetime or shortly after the death of a person,

- 1) *Recommends* that the appropriate national authorities discourage the use of personal names to designate a geographical feature during the lifetime of the person in question;
- 2) *Also recommends* that the appropriate national authorities include in their guidelines clear statements on the length of the waiting period they wish to establish before using a commemorative name.

Geographical names as cultural heritage 2002:VIII/9

The Conference,

Recognizing the emphasis placed by delegates to the Eighth United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names on the importance of geographical names as part of a nation's historical and cultural heritage,

Noting that the collection of geographical names in many countries of the world is made increasingly difficult as a result of the rapid pace of socio-economic change impacting on society and landscape,

Recalling the recommendation made by the Second United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names in its resolution 27, as well as the recommendations made by the Seventh Conference in its resolution VII/5, that measures be taken nationally to ensure that names that are yet to be collected are recorded through fieldwork according to local usage of name forms,

Urges countries that have not already done so, to undertake both the systematic collection of geographical names and the promotion of a greater understanding among the wider public of the significance of inherited geographical names with respect to local, regional and national heritage and identity.

Geographical names as intangible cultural heritage 2007:IX/4

The Conference,

Recalling its resolutions II/27, II/36, V122, VII/5, VIII/1 and VIII/9,

Considering the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage adopted by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization on 17 October 2003,

Recognizing that toponyms are indeed part of the intangible cultural heritage,

Noting that the use of certain toponyms which provide a sense of identity and of continuity is under a variety of threats,

1. *Encourages* the official bodies responsible for toponymy to:
  - (a) Identify toponyms that meet the criteria for application of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage;
  - (b) Submit them to the Committee set up by the Convention, for approval;
  - (c) Prepare a programme to safeguard and develop that heritage in accordance with article 2, paragraph 3, and article 18 of the Convention;
  - (d) Start implementing it.

2. *Calls upon* the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization to give sympathetic consideration to requests for support that the High Contracting Parties submit to it for such activities.

Discouraging the commercialization of geographical names 2012:X/4

The Conference,

Recognizing that the use of geographical names that seek a commercial purpose and the buying and selling of geographical names are practices that exist, especially in urban areas,

Considering that these practices transform the places and names they affect into commodities that will likely promote the replacement of geographical names with long-standing local usage and threaten the integrity of geographical nomenclatures of nations,

Recalling its resolution VIII/9, in which it recognized the importance of geographical names as part of a nation's historical and cultural heritage, and its resolution IX/4, in which it recognized that geographical names were part of the intangible cultural heritage, within the meaning of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, adopted by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization on 17 October 2003, *Noting* that, in the Operational Directives for the Implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, it is stated that commercial activities should not threaten the viability of the intangible cultural heritage and that particular attention should be paid to avoiding commercial misappropriation and to ensuring that the commercial use does not distort the meaning and purpose of the intangible cultural heritage for the community concerned,

Considering that the use of geographical names that seek a commercial purpose and the buying and selling of geographical names are practices that harm the stability of geographical names with long-standing local usage and threaten the quality of the names as useful geographical references, *Noting* that, on the one hand, a number of geographical names generated from commercial practices also have a long-standing local usage and serve as effective reference points and that, on the other hand, a number of geographical names with long-standing local usage were named spontaneously by users of the territory owing to a company's presence in the area,

Noting also that some toponymic authorities around the world have already adopted standards to limit or prohibit such commercial toponymic practices,

Recommends that national toponymic authorities discourage the designation of geographical names that seek a commercial purpose, as well as various practices involving the commercialization of geographical names, by adopting standards that address these issues.

Bilaga 5

Vart vänder man sig?

Lantmäteriet

Lantmäteriet, Sektionen för ortnamn och sekretess, 801 82 Gävle
(besöksadress: Lantmäterigatan 2 C); tfn 0771-63 63 63

Institutet för språk och folkminnen

Institutet för språk och folkminnen, Namnarkivet i Uppsala,
Box 135, 751 04 Uppsala
(besöksadress: Uppsala arkivcentrum, von Kraemers allé 21);
tfn 018 - 65 21 60. (Har även ansvar för samlingar i Umeå)
Dialekt-, namn- och folkminnesarkivet i Göteborg, Vallgatan 22,
411 16 Göteborg; tfn 031 - 10 75 30 (Har även ansvar för samlingar i Lund)
Språkrådet, Box 20057, 104 60 Stockholm
(besöksadress: Alsnögatan 7, 7 trappor); tfn 08 - 442 42 02

Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet Stockholm, Box 5405, 114 55 Stockholm
(besöksadress: Storgatan 41); tfn 08 - 5191 8000
Riksantikvarieämbetet Visby, Box 1114, 62 22 Visby
(besöksadress: Artillerigatan 33 A); tfn 08 - 5191 8000

Universiteten

Uppsala universitet, Seminariet för nordisk namnforskning,
Box 135, 751 04 Uppsala
(besöksadress: Uppsala arkivcentrum, von Kraemers allé 19);
tfn 018 - 471 1491

Sveriges Kommuner och Landsting

Sveriges Kommuner och Landsting, 118 82 Stockholm
(besöksadress: Hornsgatan 20); tfn 08 - 452 7000

Sametinget

Sametinget, Box 90, 981 22 Giron/Kiruna,
(besöksadress: Adolf Hedinsvägen 58; tfn 0980 - 780 30

Trafikverket

Trafikverket, 781 89 Borlänge
(besöksadress: Röda vägen 1); tfn 0771 - 921 921

PostNord

PostNord, 105 00 Stockholm
(besöksadress: Terminalvägen 24);
tfn 0771-33 33 10, vx 010-436 00 00

Svenska kyrkan

Svenska kyrkan, Kyrkokansliet, 751 70 Uppsala
(besöksadress: Sysslomansgatan 4); tfn 018 - 16 95 00

Sveriges Hembygdsförbund

Sveriges Hembygdsförbund, Box 6167, 102 33 Stockholm
(besöksadress: Sabbatsbergsvägen 6, 2 trappor); tfn 08 - 34 55 11

A series of 20 horizontal dotted lines for writing.

Ortnamn och namnvård är en skriftserie som utges av Lantmäteriet. Syftet är att varje nummer i serien ska behandla ett speciellt tema inom detta ämnesområde. Serien vänder sig såväl till läsare med specialintressen som till en bredare ortnamnsintresserad allmänhet.

ORTNAMN OCH NAMNVÅRD

1. Ortnamn, fastighetsbildning och fastighetsregistrering (1992, reviderad 1997 och 2006). LMV-rapport 2006:7
2. Staffan Nyström, Att uppteckna ortnamn. Bakgrund och praktiska anvisningar (1992). LMV-rapport 1992:18
3. Ann-Christin Mattisson, Samiska ortnamn på fjällkartorna (1993). LMV-rapport 1993:19
4. Hans Ringstam, Fastighetsbeteckningsreformen (1995). LMV-rapport 1995:19
5. Leif Nilsson och Hans Ringstam, Ortnamnen i fastighetsregistret. Om ortnamn i administrativ användning och i allmänt bruk (2000). LMV-rapport 2000:10
6. God ortnamnsred. Ortnamnsrådets handledning i namnvård (2001, reviderad 2016). Lantmäteri-rapport 2016:9
7. Hans Ringstam, Standardisering av geografiska namn. Om FN:s ortnamnsarbete (2005). LMV-rapport 2005:1
8. Toponymic Guidelines. Riktlinjer för läsning av kartornas ortnamn - Sverige. Toponymic Guidelines for Cartography - Sweden (2007). LMV-rapport 2007:6